

Mira Kangasluoma & Terhi Pollari

”Sen piti olla meillä ensi vain viikko tai kaks, mutta sitte se onki ollu meillä näin kauan.”

Sijaisperheen lapsen kokemus sijaissisaruuudesta

Opinnäytetyö

Syksy 2012

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijät: Mira Kangasluoma ja Terhi Pollari

Työn nimi: ”Sen piti olla meillä ensi vain viikko tai kaks, mutta sitte se onki ollu meillä näin kauan.” – Sijaisperheen lapsen kokemus sijaissisaruuudesta

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi:	2012	Sivumäärä: 68	Liitteiden lukumäärä: 3
--------	------	---------------	-------------------------

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, miten sijaisperheiden biologisten lasten ääni huomioidaan ennen sijoitusprosessia, sen aikana ja sen jälkeen. Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää myös sitä, minkälaiseksi perheen biologinen lapsi on kokenut sijaissisaruuuden ja sen tuomat muutokset perheeseen ja perheen arkeen.

Teoriaosuudessa käsittelemme lastensuojelua, perhehoitoa, lapsen sijoitusta sekä sisaruutta. Tutkimus oli kvalitatiivinen ja se tehtiin teemahaastattelu – menetelmää käyttäen. Haastattelimme yhteensä kuutta lasta ja aikuista.

Tutkimuksessamme kävi ilmi, että sijaisperheiden biologiset lapset ovat pääsääntöisesti keskustelleet omien vanhempiensa kanssa sijaissisaruuuteen liittyvistä tuntemuksistaan ja ajatuksistaan. Monikaan lapsista ei ollut osannut ajatella, että sijoitukseen liittyvistä asioista voisi keskustella jonkun viranomaistahon kanssa. Osa jo vanhemmista sijaisperheiden biologisista lapsista koki hyväksi voida keskustella omista ajatuksista myös viranomaistahon kanssa. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että viranomaiset kysyvät myös perheen biologisen lapsen kuulumisia. Pääsääntöisesti sijaissisaruuus oli koettu rikkautena, eikä negatiivista palautetta sijaissisaruuudesta tullut.

Avainsanat: perhehoito, sijaissisaruuus, lastensuojelu, vanhemmuus, PRIDE- koulutus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Social Work and health care

Degree programme: Degree programme of Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Work

Authors: Mira Kangasluoma ja Terhi Pollari

Title of thesis: It had to be there first only a week or two, but then it has been with us for so long. "- The experience of foster families' own children about foster care children.

Supervisor(s): Päivi Rinne

Year: 2012 Number of pages: 68 Number of appendices: 3

Our study objective was to determine how the voice of foster families' biological children is taken into account prior to, during and after the foster care process. The objective research was to also find out how biological children experienced foster siblings and the changes brought about by the family and on the family's everyday life.

The theoretical part deals with child protection, foster care, child placement, and sisterhood. The study was qualitative and the method used was theme interview. We interviewed a total of six children and adults.

Our study indicated that the biological children of foster families are generally talking with their parents about feelings and thoughts related to foster siblings. Very few of the children had not been able to think of the possibility to discuss with some public authority. Some biological children of the foster family felt good to discuss their own ideas with public authority representatives. An important factor was also that the authorities inquired about the foster families' biological children as well. As a rule, foster siblings were perceived as an asset, and there was no negative feedback received.

Keywords: Foster care, foster sibling, child protection, parenting, PRIDE training

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract	3
1 JOHDANTO	6
2 PERHEHOIDON MÄÄRITTELY	8
2.1 Mitä on perhehoito?	8
2.2 Lastensuojelu- sekä perhehoitolain uudistus	10
2.3 Sijaisperheiden lasten huomiointi hallitusohjelmassa	13
3 LAPSEN SJOITTAMINEN PERHEESEEN	15
3.1 Sijoitusprosessin kulku.....	15
3.2 Kiireellinen sijoitus	17
3.3 Perhehoito tänään.....	17
3.4 PRIDE- valmennus sijoitusprosessin tukena	18
4 SIJAISPERHEIDEN MONINAISUUS.....	21
4.1 Perheiden yhteiset vaatimukset	21
4.2 Ammatillisen perheen moninaisuus	24
4.3 Sisaruus pähkinäkuoressa.....	25
4.4 Uuden sisaruksen tulo perheeseen.....	27
4.4.1 Biologisten lasten huomiointi PRIDE- valmennuksessa.....	27
4.4.2 Sijaissisarouden mukana tulevat muutokset?	31
4.4.3 Lasten huomaamaton stressi	33
4.4.4 Sijaisperheen kiintymyssuhde	34
5 SIJAISPERHEEN BIOLOGISET LAPSET TUTKIMUKSEN KOHTEENA	37
6 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	39
6.1 Tutkimusmenetelmä.....	39
6.2 Tutkimuksen toteuttaminen ja aineiston hankinta	41
6.3 Aineiston analysointi	47
6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	48

7 Sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruuudesta ..	51
7.1 Tulokset sijoitusprosessi -teemasta	51
7.2 Tulokset sijaissisaruuus -teemasta	54
7.3 Tulokset perhe ja arki -teemasta.....	58
7.4 Tulokset sijaissisaren poislähtö kodista -teemasta	60
7.5 Yhteenveto.....	60
POHDINTA.....	62
LÄHTEET	64
LIITTEET	68

1 JOHDANTO

Sijaissisaruuus on mielenkiintoinen aihe. Useat kysymykset, joita aihepiirin parista on tutkittu, koskevat sijoitetun lapsen ajatuksia. Sijaisperheiden biologisen lapsen ääni on jäänyt yllättävästi taka-alalle ja aihepiiristä on kirjoitettua tietoa hyvin niukasti. Lähdimme aluksi tutustumaan sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksiin oman kiinnostuksemme pohjalta. Saimme vahvistusta ajatuksillemme ottaessamme yhteyttä Etelä-Pohjanmaan Perhehoitoliiton puheenjohtaja Susanna Kivisaloon. Esitettyämme hänelle ajatuksen sijaissisaruuus -aiheesta, kertoi Kivisalo aiheen olevan ajankohtainen ja tarpeellinen tutkimuskohde Etelä-Pohjanmaan alueella. Aihealuetta on tutkittu hyvin niukasti. Tarkoituksenamme on tutkia, miten sijaisperheiden lapset kokevat perheen muutoksen, kun sijoitettu lapsi on muuttanut perheeseen.

Sosiaalialan työn kannalta aihe on merkittävä, koska tutkimustyöllämme voidaan saada sijaisvanhempien biologisten lasten ääntä enemmän kuuluviin. Sosionomin (AMK) työn kannalta aiheemme on hyvä nostaa esiin, koska sijaisperheiden lasten huomioiminen prosessissa on äärimmäisen tärkeää. Totuushan on, että lapset viettävät ajallisesti enemmän aikaa keskenään kuin vanhemmat lasten parissa. Tutkimuksellamme haluamme tuoda esiin sijaisperheiden lasten mielipiteen, antaa lasten äänelle arvon ja tuoda esiin laadukkaita tutkimustuloksia.

Tutkimusaihe on mielestämme ajankohtainen vuoden 2012 lakimuutoksen vuoksi. Koska sijaisperheiden määrän toivotaan nousevan lisättäessä perhehoitoa, on tärkeä tietää, millaisiin perheen lasten välisiin suhteisiin tulee kiinnittää huomiota sijoitusprosessin aikana ja sen jälkeen. Lastensuojelulailla halutaan turvata sijoitetun lapsen suhteita myös lapsen omiin biologisiin perheenjäseniin, mutta mielestämme sijoittaneen tahon on hyvä huomioida lasten välinen vuorovaikutus ja pyrkiä omalta osaltaan vaikuttamaan siihen, että suhde muodostuisi eheäksi. Lastensuojelun työntekijä pyrkii näkemään tilanteet mahdollisimman realistisesti ja objektiivisesti ja tarvittaessa pyrkii vaikuttamaan tarvittaessa eheän suhteen syntymiseen. Lasten vuorovaikutuksen syntymistä tärkeisiin, koko elämänmittaisiin ihmissuhteisiin tulee ymmärtää ja antaa sisaruussuhteille tilaa ja aikaa kypsyä rauhassa.

Mielestämme on tärkeä tuoda esiin vähemmistökansalaisina elävän kohderyhmämme lapsia ja heidän ajatuksiaan. Jokaisella lapsella on tasa-arvoinen oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi. Tavoitteenamme on tukea lapsen tärkeää tasavertaista kasvua ja kehitystä läheisten ihmissuhteiden myötä.

Teoriaosassa tuomme esille muun muassa perhehoidon käsitettä, PRIDE- valmennusta, sijaissisaruuutta ja sisaruuskäsitettä kokonaisuudessaan. Avaamme opinnäytetyössämme sijaisvanhemmuutta ohjaavaa lainsäädäntöä, kuten lastensuojelulakia sekä perhehoitolakia. Kerromme sijoitusprosessin kulusta ja sijaisperheiden lasten huomioinnista PRIDE- valmennuksen aikana. Aikomuksenamme on kertoa sijaissisaruuudesta, ammatillisesta vanhemmuudesta ja sijaislapsen odotuksesta perheeseen. Vertaamme työssämme sijaissisaruiden muutoksia adoptioprosessiin ja äidin odotusaikaan, koska sijaissisaruuksaiheesta on jo olemassa olevaa tutkittua tietoa suhteellisen vähän. Tutkimuksen olemme toteuttaneet laadullisena tutkimuksena, käyttäen menetelmänä teemahaastattelua. Opinnäytetyömme liitteissä on teemahaastattelumme runko, jonka aihe-piireistä olemme käyneet keskustelua haastattelemiemme lasten kanssa. Haastatteluiden teemana on perhe, sijaisperheessä eläminen, sijaissisaruuus ja sijaisperheiden lasten saama tuki. Tutkimuksemme etenee siten, että aluksi tuomme esiin yleisellä tasolla lastensuojelun sijaishuoltoa sekä perhehoitoa ja niitä sääteleviä lakipykäläiä. Tämän jälkeen olemme keskittyneet perhesuhteista nimenomaan lasten väliseen sisaruuteen ja edelleen sijaissisaruuuteen.

Opinnäytetyömme tutkimuksen lähtökohtana on tutustua sijaisperheiden lapsiin opinto-ohjelmaamme kuuluvan ”Valtaistavien sosiaalityön menetelmät” -harjoittelun aikana. Harjoittelumme kautta annamme sijaisperheiden lapsille mahdollisuuden osallistua tutkimuksemme haastatteluun. Haastatteluun saimme neljä sijaisperheiden biologista lasta sekä jo aikuisiksi kasvaneista sijaisperheiden biologisista lapsista kaksi asiantuntijahaastattelua. Yhden haastatteluista teimme sisarusparien yhteishaastatteluna.

2 PERHEHOIDON MÄÄRITTELY

Tässä luvussa kerromme perhehoidosta ja sen merkityksestä. Esittelemme kappaleissa myös, mitä lastensuojelulaissa on sanottu perhehoidosta ja miten vuonna 2012 tulleen uudistuksen myötä perhehoidon asema sijoituksissa on muuttunut.

2.1 Mitä on perhehoito?

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83§:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Sijaishuollon aikana sosiaalityöntekijän ja lastensuojelun työntekijän sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan työntekijän tulee olla yhteistyössä lapsen vanhempien tai huoltajan kanssa lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi. (L 13.4.2007/417.) Lastensuojelulain (L.13.4.2007/417) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojeluun kuuluu lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lastensuojelun on edistettävä lapsen kehitystä ja huomiotava on aina ensin lapsen etu.

Perhehoidolla tarkoitetaan henkilön kasvatuksen, hoidon tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä yksityiskodissa oman kodin ulkopuolella. Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle henkilölle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon sekä läheisiin ihmissuhteisiin. Tämä näkyy kattavasti myös sijaissisaruuudessa. Perhehoidolla pyritään edistämään henkilön perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä. Perhehoito on yksi vaihtoehto monenlaisten laitos-

ten rinnalla. Se on luonnollinen ja yksilöllinen tapa hoitaa oman kodin ulkopuolista hoitoa tarvitsevia lapsia, nuoria sekä aikuisia. (Ketola 2008, 20.)

Koti on aina lapsen tärkein kasvuympäristö. Koko perheen, niin vanhempien kuin sisarusten väliset suhteet, ovat tärkeitä (Ketola 2008, 148). Hughes (2006, 77) toteaa tekstissään, että pystyäkseen vastaamaan paremmin lasten tarpeisiin, sijaishoidon järjestelmän täytyisi reagoida nopeasti ja asianmukaisesti tilanteeseen, jossa lapsi tarvitsee turvallista ja pysyvää sijaishoitoa. Olisi hyvä, mikäli lapsella olisi vain yksi väliaikainen hoitopaikka. Väliaikaisvaiheen jälkeen lapsi tulisi sijoittaa joko takaisin biologisten vanhempiensa tai sijaishemmiensa luo.

Lastensuojelulain 11§:ssä sanotaan, että kunnan tulee huolehtia siitä, että ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun järjestämisestä sisällöltään ja laajuudeltaan siten kuin kunnassa esiintyvä tarve vaatii. Lastensuojelua on myös järjestettävä jokaisena vuorokaudenaikana, mikäli tarve edellyttää. Lastensuojelun laadun on oltava sellaista, että se takaa lapsille, nuorille ja lastenperheille heidän tarvitsemansa tuen ja avun. (L 13.4.2007/417.) Lastensuojelulain tarkennetussa versiossa on säädetty laaja lastensuojelutehtävä. Kunnalla on velvollisuus seurata ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia sekä kehittää palvelujärjestelmää (L 13.4.2007/417 8§). Palvelujärjestelmän täytyy kehittyä palvelurakenteena, mutta ennen kaikkea sen täytyy kehittyä sisällöltään. Kunnan tehtävänä on huolehtia, että palveluja kehitettäessä saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Erityistukea tarvitsevien lasten tulee saada kunnan järjestämänä erityisestukeen tarvittavia palveluita. (Heino 2008, 15.)

Kalland (2011, 216) toteaa tekstissään, että laitossijoitus on yleensä huonompi vaihtoehto lapsen edun kannalta kuin sijoitus perheeseen. Laitosympäristössä lapselle ei voida taata pysyviä kiintymyssuhteita. Laitos on kuitenkin turvallisempi vaihtoehto kuin se, että lapsi jätettäisiin kotiin esimerkiksi selviytymään lasta kal-tionkohtelevan aikuisen kanssa. Lastenkodit sekä ammatilliset perhekodit voivat antaa lapselle mahdollisuuden parempaan elämään, ellei perhesijoitus ole vaihtoehto. Usein lasten tilanteet ovat niin monimutkaisia, että huostaanotto on ainoa mahdollinen ratkaisu. On myös epävarmoja tilanteita, jotka ovat sosiaalityöntekijöiden ja muiden ammattilaisten ratkaistavissa. Lisäksi on lasten vaikeita tilanteita,

joissa ei ole yhtään kultaista keskitietä, vaan on etsittävä vähiten huono vaihtoehto. Lapsen edun pitäminen ensisijaisena auttaa kaikissa näissä suurissa päätöksissä.

2.2 Lastensuojelu- sekä perhehoitolain uudistus

Vuonna 2005 kesällä ilmestyi raportti, jossa eurooppalainen tutkijaryhmä selvitti pienten lasten asemaa lastensuojelulaitoksissa eri maiden kohdalla. Ryhmän kiinnostuksen kohteena oli alle kolmevuotiaiden lasten lukumäärä lastensuojelulaitoksissa. Lukujen mukaan Suomi kuuluu eurooppalaisista maista siihen kolmannekseseen, jossa sijoitetaan alle kolmen vuoden ikäisiä lapsia paljon laitoksiin. Lukuun on laskettu myös lapset, jotka ovat olleet sijoitettuna vain hyvin lyhyen ajan. (Pösö 2006, 87–88.) Luvut eivät mielestämme täsmää tavoitteisiin, joita hyvinvointiyhteiskunnassa nostetaan esiin. Lapsen edun pitäminen ensisijaisena tuo esiin mielestämme yhteiskuntamme yhden suurimmista haasteista. Haasteena koemme pienten lasten laitokseen sijoittamisen muun muassa sen vuoksi, että kunnat joutuvat jatkuvasti tekemään säästötoimenpiteitä omilla sektoreillaan. Kunnat joutuvat tahtomattaan asettamaan säästötoimenpiteitä myös perusturvaan, joka tarkoittaa sitä että myös lasten tarvitsemat palvelut joutuvat kärsimään menojen karsimisesta. Toinen asia mikä meitä huolestuttaa, on se että tänä päivänä perheillä on hyvin moninaisia ongelmia ja haasteita, monet tarvitsisivat enemmän tukea pystyäkseen huolehtimaan lapsista. Kuntien säästötoimenpiteet eivät vastaa siihen kysyntään, mitä tämän päivän perheet haasteineen tarvitsisivat. ILKKA – lehteen (2012, 10) haastattelunsa antaneiden lasten- ja nuorten erityisasiantuntijoiden koosteen mukaan kunnilla on tällä hetkellä kymmenen tärkeää tehtävää, joista ensisijaisena on lastensuojelutyön rahoittaminen tuntuvasti suuremmassa määrin. Paine on nykyisin raskaassa lastensuojelutyössä, joka maksaa paljon ennalta ehkäisevää työtä enemmän ja tuloksellisuus on huonompaa. Tulosten aikaansaaminen on kovan työn takana silloin, kun asia ovat menneet täysin pääläelleen. Resurssien ollessa pieniä, myös lastensuojeluntyöntekijät uupuvat työmäärästään. Alan työntekijöiden välinen vaihtuvuus on erittäin suuri.

Vuoden 2012 alusta lastensuojelulaki muuttui siten, että lapsen sijaishuolto on järjestettävä ensisijaisesti perhehoidossa. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoidon ainoastaan, jos sitä ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla muualla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 19.1.2011.) Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 50§:ssä sanotaan, että sijaishuoltopaikan valinnassa täytyy kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Tutkimusaiheemme on mielestämme tärkeä tämän lakimuutoksen vuoksi. Mielestämme on selvää, että sijaisperheiden määrän lisäämisellä toivotaan perhehoidon merkityksen kasvavan. On tärkeä tietää, millaisiin perheen lasten välisiin suhteisiin tulee kiinnittää huomiota sijoitusprosessin aikana ja sen jälkeen huomiota. Lastensuojelulailla halutaan turvata sijoitetun lapsen suhteita myös lapsen omiin biologisiin suhteisiin, mutta mielestämme sijoittavan tahon on hyvä huomioida lasten välinen vuorovaikutus ja nähdä heidän välilleen muodostuva suhde eheänä, hyvinvoivana kokonaisuutena. Lasten vuorovaikutuksen syntymistä tärkeisiin, koko elämänmittaisiin ihmissuhteisiin tulee ymmärtää ja antaa sisarusuhteille tilaa sekä aikaa kypsyä rauhassa.

Mahdollisuudet järjestää sijaishuolto muulla tavalla kuin laitoshuoltona on selvitetävää. Edellä mainittu säännös tarkoittaa käytännössä sitä, että ennen laitoshuollon järjestämistä tulee huomioida mahdollisuudet järjestää sijaishuolto joko perhehoidossa tai muulla tavoin. Muu tapa säännöksessä voi tarkoittaa esimerkiksi sukulaissijoitusta taikka eräissä tilanteissa lastensuojelulain 49 §:n 3 momentin mukaisesti sijoitusta kotiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö. 19.1.2011.) Perhehoitoa ja tukitoimia täytyy arvioida kokonaisuutena. Lakimuutoksen myötä perhehoidon osuutta sijaishuollossa tullaan lisäämään ja uuden säännöksen tarkoituksena on turvata se, että lapsen sijaishuolto toteutetaan aina laadukkaasti ja lapsen edun mukaisesti. Sijaisperheen on vastattava lapsen tarpeita ja perhehoidon tukena on oltava riittävät tukitoimet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 19.1.2011.)

Uudistuksen myötä perhehoitajan on suoritettava pakollinen ennakkovalmennus ja hänelle on nimettävä vastuutyöntekijä. Perhehoitajaksi aikovan henkilön on perhehoitajalain 1 §:n 2 momentin mukaan suoritettava ennen perhehoitajaksi ryhtymistä tehtävän edellyttämä ennakkovalmennus. Ennakkovalmennus on suoritettava

ennen kuin tehdään perhehoitoa koskeva toimeksiantosopimus. Valmennuksen yksi keskeisistä tavoitteista on selvittää perhehoitajaksi aikovan henkilön soveltuvuus tehtävään. Säännös mahdollistaa kuitenkin sen, että mikäli hoidettavan edun mukaista on toteuttaa sijoitus nopeasti lähipiiriin, voidaan ennakkovalmennus erityisistä syistä suorittaa loppuun vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 19.1.2011.) Lakiuudistus on mielestämme sijaissisaruiden tukemisen vuoksi tärkeää, koska sisarussuhteet ovat elinikäisiä ja niitä tulisi tukea. Haastattelimme opinnäytetyötämme varten Seinäjoen kaupungin sijaishuollon sosiaalityöntekijä Sirkka Luomaa (Luoma 2012). Luoma kertoi, että lakiuudistuksen huomaa siinä, että perheistä on jatkuvasti suuri pula. Hän kertoo myös, että jo ennen vuoden 2012 lakiuudistusta on ollut suuri tarve perheistä. Seinäjoen kaupungilla on aina lähdetty siitä, että nolla vuotiaista kolme vuotiaisiin sijoitettaisiin ensisijaisesti perheisiin. Luoma kertoo vielä, että jos isompia lapsia laitettaisiin perheisiin, niin pitäisi olla enemmän erikoisperheitä, joihin voitaisiin sijoittaa nykyajan moniongelmaisia nuoria. (Luoma 2012.)

Perhehoitajalle annettavasta tarvittavasta valmennuksesta, työnohjauksesta ja koulutuksesta vastaa kunta tai kuntayhtymä. Tarvittavan tuen järjestämiseksi on 1.1.2012 lähtien jokaiselle perhehoitajalle nimettävä vastuutyöntekijä. Vastuutyöntekijä voi olla esimerkiksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu riittävän koulutuksen saanut työntekijä. (Sosiaali- ja terveysministeriö. 19.1.2011.) Perhehoitajalain (3.4.1992/312) 2§:n mukaan hoitopalkkion vähimmäismäärä 1.1.2012 lukien on 650 euroa perhehoidossa olevaa henkilöä kohden kuukaudessa. Palkkakustannuksia ei sijaisperheenä voi pitää ensisijaisen tärkeinä tavoitteina puhuttaessa lapsen hyvinvoinnista ja kokonaisvaltaisesta kehityksestä. Perhehoitajalain mukainen rahoitus on mielestämme pieni korvaus, jolla pyritään takaamaan ensisijaisen välttämättömimmät lapsen kuukausimenot. Lapsen sijoituksella ei voi pitää tavoitteena rikastumista, vaan päämääränä on aivan kuten biologisellakin perheenlisäyksellä hyvinvoiva lapsi, jolla on tärkeä tehtävä elämässään: kasvaa ja voida hyvin. Mielestämme on ensisijaisen tärkeää, että sijaisperheiden biologisille lapsille taataan samanlaiset lähtökohdat perheessä kun sijaislapsille. Vanhemmilla pitää olla taito pitää kasvatus tasapainoisena, samanarvoisena ja voimavarakeskeisenä koko perheen yhteisenä prosessina.

Tavoitteena on hyvinvoiva ja tasapainoinen perhe. ILKKA – lehdessä (2012, 5) kirjoitettiin tutkimuksesta, jonka Valtiontalouden tarkastusvirasto on julkaissut 29.5.2012. Haastattelun mukaan erityisen heikolla tarkkailulla lastensuojelun valvonnassa ovat sijaisperheet. Kunnissa on suuri tarve pyrkiä säästöihin sijoittamalla lapset laitosten sijaan perheisiin, mutta perhehoidon onnistumiseen tarvittaisiin usein vanhempien suurempaa tukemista sekä kouluttautumisen lisämahdollisuuksia. Työn tuloksellisuudesta puuttuvat valtakunnalliset kriteerit. Loppujenlopuksi tavoitteena on perheiden jälleenyhdistäminen, mutta biologisten vanhempien kanssa ei työskennellä intensiivisesti tämän eteen.

2.3 Sijaisperheiden lasten huomiointi hallitusohjelmassa

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelman (2011, 63) perhepolitiikassa huomioidaan kolmeksi ydinasiaksi palvelut, tulonsiirrot sekä perheen ja työn yhteensovittamisen. Perhepolitiikalla taataan lapsille turvallinen kasvuympäristö ja luodaan vanhemmuuden tukemisen mahdollisuudet. Perheiden palveluita ja etuja kehitetään. Sijaisperheiden biologisten lasten näkökulman kohentamiseksi mielestämme huomioitava kohta on hallitusohjelman (2011, 63) kirjaus, jossa kerrotaan Suomen tavoitteesta tehostaa toimia huostaanottojen vähentämiseksi siirtämällä lastensuojelun painopisteet erityisesti ennaltaehkäisevään, varhaisiin tukipalveluihin sekä laitosvaltaisuuden purkamiseen. Tärkeää on huomioida lastensuojelun korostaminen perhekeskeisyyteen, jossa kehitetään perhehoitolainsäädäntöä.

Hallitusohjelmassa (2011, 67) otetaan kantaa perhevapaiden järjestelmään, jolla edistetään lapsen hyvinvointia muun muassa pyrkimällä parantamaan adoptio-, monikko- ja sijaisperheiden yhdenvertaisuutta muiden perheiden kanssa. Kuten aikaisemmassa kappaleessa totesimme, ei yhteiskuntamme lasten huostaanotto- lukujen perusteella voi niin hyvin, kuin ulkoapäin voisi luulla. On tärkeää, että hallitusohjelmassa korostetaan perhekeskeisyyttä. Hallitusohjelmalla tuodaan esiin näin ollen mielestämme jokaisen lapsen tasa-arvoisuus ja ihmisoikeus, millä voidaan tukea lapsen tärkeää tasavertaista kasvua ja kehitystä läheisten ihmissuhteiden

den myötä. Tässä tutkimuksessamme haluamme korostaa erityisesti sijaissisaruiden mahdollisuutta ja antaa lasten äänelle mahdollisuuden tulla kuuluville.

3 LAPSEN SIJOITTAMINEN PERHEESEEN

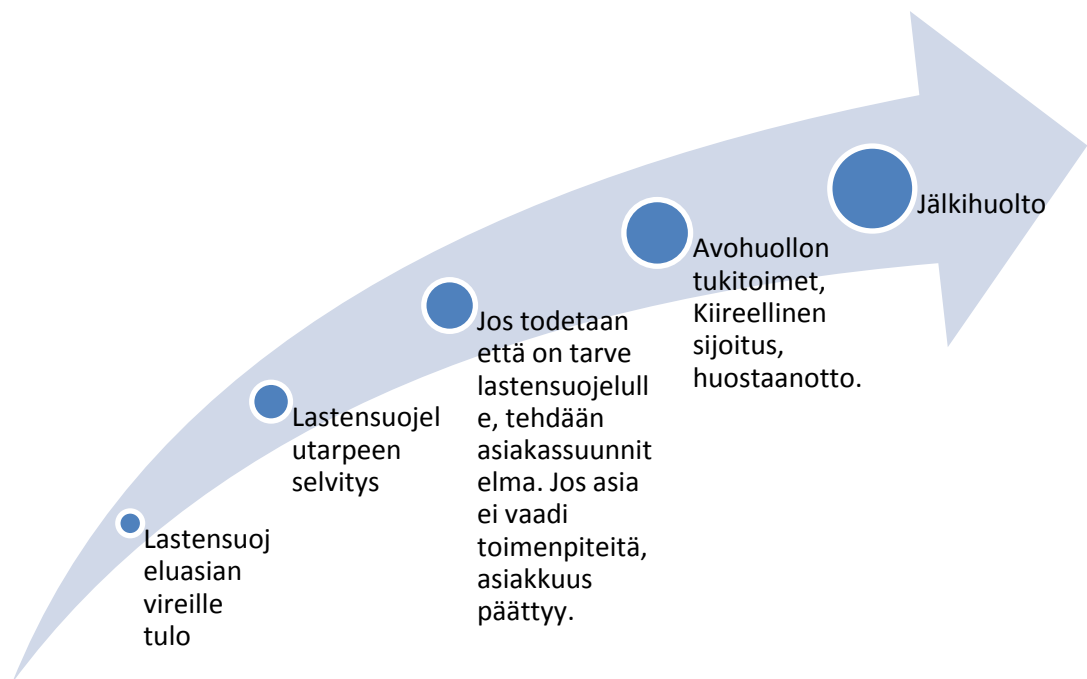
Tässä kappaleessa tuomme esiin sijoitusprosessin kulun, PRIDE- valmennuksen, kriisisijoituksen sekä tukiperhetoiminnan. Kappaleessa tuomme esiin vanhempien ensiarvoisen tärkeitä valmiuksia toimia yhdenvertaisina kasvatuskumppaneina lasten turvallisen kasvun ja kehityksen tukena. Lisäksi kerromme sijaisvanhemmaksi ryhtymisen koulutuksen haasteista, jonka yhtenä vaativana tehtävänä on tukea sijaissisaruuutta sijoitusprosessin alkuun saattamisessa.

3.1 Sijoitusprosessin kulku

Lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai sitten kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on vastaanottanut pyynnön lastensuojelutarpeen arvioinnista tai jollain muulla tapaa saanut tiedon mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Kun lastensuojeluasia on tullut vireille, on sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksen tai muun vastaavan vastaanottamisesta, on ratkaistava, ryhdytäänkö lapsen kohdalla lastensuojelutarpeen selvittämiseen. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisesti lastensuojelutoimenpiteisiin tai jos päätetään tehdä 27 §:ssä tarkoitettu lastensuojelutarpeen selvitys. (L.13.4.2007/417.)

Asiakkuus alkaa lapsen tarpeen selvityksen kartoittamisesta. Selvityksen on oltava valmis viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. Lastensuojelutyö jatkuu lapsi- ja perhekohtaisena lastensuojelutyönä. Lastensuojelulain (L.13.4.2007/417) mukaan lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla tarkoitetaan toimenpideprosessia, jolla tarkoitetaan lastensuojelutarpeen selvitystä, avohuollon tukitoimia, lapsen kiireellistä sijoitusta ja huostaanottoa sekä niihin liittyvää sijaishuoltoa ja jälkihuoltoa.

Lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä, jonka tulee huolehtia, että lapsen etu tulee huomioiduksi lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa. Sosiaalityöntekijä vastaa siitä, että lapsen tilannetta selvitetään tarkoituksenmukaisesti ja että tarvittavat lastensuojelutoimenpiteet toteutetaan asiakassuunnitelmaan kirjatulla tavalla. (Heinonen & Sinko 2009, 89–90.) Asiakassuunnitelma täytyy laatia ja tarkistaa yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Asiakassuunnitelmaan kirjataan muutoksen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelma on tarkistettava vähintään vuoden välein. (L.13.4.2007/417) Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluvat vielä muun muassa: Lapsen tapaaminen henkilökohtaisesti, lapsen sijaishuoltopaikan valitseminen, yhteistyö sijaishuollon aikana, sijaishuoltopaikan yleinen valvonta sekä lapsen tapaaminen sijaishuollossa (Saastamoinen 2008, 74, 76–77). Sosiaalityöntekijöille ei ole erikseen määritetty, että heidän täytyisi huomioida myös perheiden biologiset lapset, mutta ainakin Seinäjoen sijaishuollon sosiaalityöntekijä Sirkka Luoma (2012) kertoi, että hän vaihtaa kuulumisia myös perheiden biologisten lasten kanssa silloin, kun hän käy tapaamassa sijoitettuja lapsia.

Kuvio 1. Lastensuojeluprosessi (L.13.4.2007/417)

3.2 Kiireellinen sijoitus

Lastensuojelulain 38§:n (L.13.4.2007/417) mukaan, jos lapsi on jäljempänä 40§:ssä mainitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, voidaan lapsi sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon. Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää, jonka aikana täytyy selvittää huostaanoton tarve. Lapsi voidaan siis joutua sijoittamaan perheeseen hyvinkin nopeasti, mikä saattaa ihmetyttää perheen omia lapsia. Meidän mielestämme tällöin perheen omien lasten mielipiteitä siitä, ovatko he valmiita uuden sisaren tuloon, ei välttämättä ehditä selvittää perusteellisesti, mikäli kyse on kiireellisestä sijoituksesta. Vanhempien vastuulle jää tässä kohtaa suuri vastuu tarkkailla omia lapsiaan ja sitä, miten he reagoivat perheeseen saapuneen uuden lapsen tuloon. Kiireellinen sijoitus raukeaa, mikäli 30 päivässä kiireellisen sijoituksen alkamisesta ei ole tehty sijoituksen jatkopäätöstä tai päätöstä huostaanotosta (L.13.4.2007/417).

3.3 Perhehoito tänään

Perhehoitajat ja sijaisperheen vanhemmat ovat vuonna 1992 perhehoitajalain synnymisen yhteydessä käyttöönotetut nimikkeet. Perhehoitajalla tarkoitetaan henkilöitä, jotka hoitavat huostaan otettuja tai avohuollon tukitoimin sijoitettuja lapsia ja nuoria, kehitysvammaisia aikuisia, mielenterveyskuntoutujia taikka vanhuksia. Lapsia ja nuoria hoitavista vanhemmista käytetään nimitystä sijaisvanhemmat. (Ketola 2008, 19) Perhehoitajat saavat työstään palkkaa, jonka alarajana on 650 euroa kuukaudessa hoidettavaa henkilöä kohden. Tämä summa on kuitenkin vähimmäismäärä, jonka perusteella kunnat voivat maksaa myös suuremman hoitopalkkion. (Perhehoidon palkkiot ja korvaukset vuonna 2012, [viitattu 9.9.2012].)

Ammatillinen perhekoti sekä ammatillisen perhekodin vanhemmat ovat saaneet työhönsä aluehallintovirastolta luvan ja tehneet kuntien kanssa ostopalvelusopimuksen. Amatillisissa perhekodeissa on perhekotivanhempien lisäksi usein työssä lisäksi ulkopuolisia työntekijöitä. Amatillisessa perhekodissa peritään hoidosta vuorokausimaksua, joka oli vuonna 2007 keskimäärin 151€ vuorokaudessa.

(Ketola 2008, 19) Tukiperhe on perhe, jossa lapsi käy säännöllisesti lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Tukiperhetoiminta on vapaaehtoistyötä, josta kunta-kohtaisesti maksetaan vaihteleva kulukorvaus ja palkkio. Tukiperheenä voivat toimia monenlaiset perheet; lapsettomat, yksinasuvat tai monilapsiset perheet. Tärkeintä on että heillä on resursseja ja halua tarjota huolenpitoa ja turvaa lapsille. Useimmiten tuettavat lapset ovat leikki- tai kouluikäisiä. (Tukihenkilö tai tukiperhe. [viitattu 19.5.2012].)

Laitokset toimivat aluehallintoviraston myöntävien laitoslupien alla ja ne ovat kunnallisia, yhdistyspohjaisia tai yksityisiä yrityksiä. Laitosvuorokauden hinnat vaihtelevat valtavasti, mutta keskiarviolta hinnat ovat noin 200€ vuorokaudessa. Muuta perheenomaista hoitoa on SOS- lapsikylä ry:n ylläpitämissä lapsikylissä, joissa tavoitteena on antaa perheenomaista hoitoa yhteensä viidessä eri paikkakunnassa. (Ketola 2008, 19)

Perhehoidon tavoitteena on antaa henkilölle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja yhteiseen verkostoon muiden perheenjäsenten parissa. Perhehoito on luonnollinen sekä yksilöllinen tapa hoitaa oman kodin ulkopuolista hoitoa tarvitsevia lapsia, nuoria ja aikuisikäisiä ja se on yksi vaihtoehto laitoshoidon rinnalle. Perhehoidon tarkoituksena voi olla pitkäaikainen sijoitus perheeseen, kriisisijoitus, sijoitus lapsen tilanteen arviointia varten tai lomitusperheenä toimiminen toiselle sijaisperheelle, nuorisoikäisten sijoittamiseen erikoistuneet sijaisperheet ja sijoitetaan lapsi ja vanhempi perheeseen vanhemmuuden arvioinnin vuoksi. Suurin ryhmä, joita perheisiin sijoitetaan, ovat sosiaalilautakunnan huostaan ottamat lapset, LsL 14§ ja LsL 16§. (Ketola 2008, 20.)

3.4 PRIDE- valmennus sijoitusprosessin tukena

Lain mukaan perhehoitajaksi voi ryhtyä aikuinen, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai omien henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva henkilö antamaan perhehoitoa. Perheelle tai perhehoitajalle ei aseteta erityistä koulutusvaatimusta silloin, kun perheessä hoidetaan enintään neljää hoidettavaa. Henkilökohtaisia ominaisuuksia arvioidaan yhdessä sosiaaliviranomaisten kanssa. Perhe-

hoitoa on mahdollista järjestää myös ammatilliselta pohjalta. (Ketola 2008, 20) Seuraavissa kappaleissa esitämme perhehoitajaksi hakeutuvan henkilön valmennuskoulutuksen perusedellytykset.

Jo 1980-luvulla Suomessa tiedostettiin, että sijaisvanhemmat tarvitsevat laaja-alaista valmennusta ja täydennyskoulutusta pystyäkseen vastaamaan lasten monimuotoisiin tarpeisiin. Samoihin aikoihin USA:ssa ryhdyttiin kehittämään yhteistyössä sijaisvanhempien kanssa PRIDE-ohjelmaa. Sana PRIDE tulee englanninkielisistä sanoista P = parents, R = resources, I = information, D = development ja E = education. Valmennuksesta kehitettiin pitkäkestoinen, prosessinomainen ja lapsen tarpeista lähtevä. Valmennuksella uskottiin valmistavan tehtävästään tietoisia sijaisvanhempia, joilla on tarvittavat valmiudet ja jotka pystyvät tarjoamaan sijoitettaville lapsille pysyvyyttä ja jatkuvuutta. PRIDE-ohjelman lähtökohtana on, että valmennuksen tulee tapahtua ennen perheen ryhtymistä sijaisperheeksi tai ennen päätöksen tekoa sijaisperheeksi ryhtymisestä. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 121–122.)

Vuonna 1994 Pelastakaa Lapset ry ja Perhehoitoliitto ry ostivat PRIDE-ohjelman. Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama PRIDE-projekti toimi vuosina 1994–1998, joka aloitti PRIDE-kouluttajien kouluttamisen ja sovelsi PRIDE-koulutuksen Suomen oloihin. Vuodesta 1998 lähtien PRIDE-ohjelman käyttöoikeus ja ylläpito on ollut Pesäpuu ry:n. Vuoden 2007 loppuun mennessä PRIDE-valmennusryhmiä oli pidetty 287 ja niihin oli osallistunut 3753 henkilöä. PRIDE-kouluttajakoulutuksia oli ollut yhteensä 15 ja niihin oli osallistunut 258 henkilöä, pääsääntöisesti sijais- ja adoptiovanhempia sekä sosiaalityöntekijöitä. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 122–123.)

PRIDE- valmennus on tarkoitettu sijais- tai adoptiovanhemmuutta harkitseville perheille (Vähämaa 2012). PRIDE- valmennus tehdään perheiden kanssa yksilökohtaisesti sekä PRIDE- ryhmävalmennuksella. Sosiaalityöntekijät tekevät perhekohtaisen valmennuksen, jonka sisältö ottaa huomioon PRIDE- ryhmävalmennuksen teemat. Rakenne sisältää konkreettisesti 5-8 tapaamista perheen parissa. Valmennuksen kesto on 24 tuntia noin neljän kuukauden aikana. Ryhmävalmennuksen lisäksi perheet tapaavat henkilökohtaisesti PRIDE- kouluttajan. Perheiden

kotitehtäviä tai mahdollisia kehitystehtäviä on riittävän tiedon antaminen sijais- tai adoptiovanhemmuudesta siten, että valmennukseen osallistuvat voivat tehdä tietoisia päätöksiä ryhtymisestään tehtävään. PRIDE- koulutuksella on tavoitteena taata jokaiselle sijais- ja adoptioperhettä tarvitsevalle lapselle mahdollisuus päästä valmennettuun perheeseen sekä saada yksilöllistä, juuri hänen tarpeitaan vastaavaa hoitoa ja huolenpitoa perheessä. Sijais- ja adoptiovanhemmuuteen liittyy haasteita, josta suoriutumiseen edellytetään erityisiä tietoja sekä taitoja. PRIDE- koulutuksen jälkeen on tavoitteena suojata ja hoivata lasta, tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon hänen kokonaisvaltainen kehityksensä, tukea lapsen suhteita biologisiin vanhempiinsa ja auttaa lasta pysymään verkostoituneena muihin lapselle läheisiin ihmisiin, sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa hänen koko elämänsä ajan sekä tehdä yhteistyötä lapsen asioiden parissa. (Pelastakaa lapset 2012). Adoptiota on vaikea saada ja usein adoptiota toivovat perheet päätyvätkin sijaisvanhemmiksi (Laurila 1993, 18.).

Opinnäytetyömme prosessin aikana huomasimme, että kaikki Seinäjoen seudun sijaisperheiden kanssa työskentelevät kouluttavat sijaisperheitä PRIDE – mallin mukaisesti. Seinäjoen kaupungilla sijaisperheiden kouluttaminen etenee siten, että Seinäjoen kaupungin sijaishuollon sosiaalityöntekijä Sirkka Luoma kouluttaa kaikki Seinäjoen kaupungille hakeutuneet sijaisperheet. PRIDE – koulutuksia järjestetään Seinäjoen kaupungilla noin kerran vuodessa. Kouluttautumisen jälkeen eri alueiden sosiaalityöntekijät soittavat Luomalle ja kysyvät, olisiko Luomalla tiedossa perhettä joka sopisi sijoituspaikkaa tarvitsevalle lapselle. Luomalla on oma sijaisperhereservi, jossa ovat perheet jotka vielä odottavat sijoitettavaa lasta. Kun sopiva perhe lapselle on löytynyt, käyvät sosiaalityöntekijät vielä katsomassa, että tämä kyseinen perhe on sopiva sijoitusta tarvitsevalle lapselle. Mikäli perhe todetaan hyväksi, alkaa tutustumisprosessi perheen ja lapsen välillä. (Luoma 2012.)

4 SIJAISSPERHEIDEN MONINAISUUS

Perhettä ei voi kukaan valita, mutta jokainen siihen yhteisöön syntyy, aina ensiparkaisusta lähtien. Jokaisen perhe on ainutlaatuinen ja useimmiten juuri sellaiseen kaikkein paras mahdollinen. Perhe on jokaiselle tärkeä ja suuri osa elämää. Nykykäsityksenä on jo hyvinkin tavallista, että lapsella on useita perheitä, joista yksi muoto on sijaisperhe. Tässä kappaleessa tuomme esiin ammatillisen perheen moninaisuutta, vertaistuen tarpeellisuutta, sisaruutta, kiintymyssuhdetta, kriisiä, sekä lapsen huomaamatonta stressiä tilanteissa, kun perheessä tapahtuu isoja muutoksia.

4.1 Perheiden yhteiset vaatimukset

Sijaisvanhemmuuteen liittyy erityisiä haasteita. Tutkimukset ovat osoittaneet, että sijaisvanhemmat katsovat sijaisvanhemmuuden edellyttävän enemmän lapsen tukemista ja rajojen asettelua, kuin biologinen vanhemmuus. Vaatimuksina sijaisvanhemmat ovat pitäneet myös sitä, että heille sijoitetun lapsen lisäksi on pidettävä huolta yhteydenpidosta lapsen ja biologisten vanhempien välillä. Sijaisvanhemmat kokevat haasteiksi myös sen, että sijaisvanhempi ei voi päättää sijoitetun lapsen asioista samalla tavoin kuin oman lapsen. Tulevaisuus on monesti avoinna ja tuo epävarmuutta, kun sijoitettu lapsi saattaaakin palata biologisten vanhempiensa luokse. Sijaisvanhemmaksi ryhtyminen muuttaa koko perheen tilanteen. Sijoitetun lapsen muuttaessa perheeseen, erilaisten perhetaustojen ja perhekulttuurien sekoittuminen keskenään tuo esiin täysin uudenlaisen kokoonpanon. Perhe on yhtäkkiä avoimempi - esimerkiksi sijaishuollon työntekijöille ja sijoitetun lapsen verkostolle. Perheen vastuu, verkostot ja huolenpidot lisääntyvät. (Valkonen 2008, 105-107.) Sijaisperheet ovat kaikki keskenään erilaisia ja jokaisella perheellä on lähtökohtaisestikin erilaiset taustat (Laurila 1993, 18). Sijaiskodiksi ryhtymisen ajatus elää monessa perheessä. Aloite on yleensä perheen äidin tai vaimon ja asiaa lähdetään työstämään vanhempien kesken, jonka jälkeen myös lapset otetaan

mukaan. Perheillä on usein epävarma olo siitä, ovatko he tarpeeksi hyviä. Sijaiskodilta ei kuitenkaan vaadita täydellisyyttä, vaan tavallinen koti on oikein hyvä. Sijaisvanhempien tulee olla joustavia, sopeutuvia ja kykeneviä problematiikan käsittelemään sosiaalisissa tilanteissa. Vanhempien tulee ymmärtää, että lapsi ei ole heitä varten, vaan he lasta varten. (Laurila 1993, 27.)

Mielestämme sijaislapsen asettumista perheeseen voi verrata uusperheen kokoonpanon aiheuttamiin haasteisiin. Schönbeck (2009, 39, 176, 179) kirjoittaa uusperheessä selvien rajojen vetämisen olevan vaikeaa. Elämässä ei kuitenkaan ole mitään muuta sellaista suhdetta, joka vaikuttaisi meihin niin tavattoman paljon ja kestäisi niin kauan kuin sisaruksiin luomamme suhde. Sisarussuhde on ainutlaatuinen ja poikkeaa kaikista muista ihmissuhteista. Sisarukset vertailevat toisiaan ja kilpailevat keskenään. Ritala-Koskisen (2009, 128, 131) mukaan uusien perheilmioiden arkistuminen ei tapahdu hetkessä eikä tuttuus merkitse sitä, että perhe olisi sosiaalisesti hyväksytty. Uusperhe näyttäytyy pelottavana ja uhkaavana vieraana, jonka mittasuhteesta on lähes mahdotonta saada kiinni. Kuten muissakin perheikäyttymistä koskevissa muutoksissa, myös uusperheestä käyty keskustelu voidaan liittää yhteiskunnan perhearvojen muutokseen. Vierasta pidetään uhkana perhesuhteiden pysyvyydelle.

Niin uusperheen kuin adoptionkin kautta liitetyt perhekokoonpanot ovat verrattavissa sijaisperheenä toimimiseen: perheet ovat liitetty toisiinsa muilla keinoilla kuin biologisesti. Pasanen & Pärssinen-Hentula (2011, 219-220) kirjoittavat tekstissään adoptiotutkimuksesta, jonka saadun tiedon pohjalta sekä adoptioperheiden että adoptiotyöntekijöiden kokemusten mukaan adoption suotuisat vaikutukset lapsen kehityksessä tunnetaan ja tunnistetaan. Ammattitaitoiseen adoptioperheeseen pääsevä lapsi hyötyy elinympäristössään ja ihmissuhteissa tapahtuvista muutoksista siten, että ne ovat hänelle korjaavia kokemuksia. Varhaislapsuuden epäsuotuisat kasvuolot ja menetykset ovat mahdollisesti voineet aiheuttaa lapsen kognitiiviselle tai psyykkiselle kehitykselle viivettä, jota lapsi voi kuroa umpeen uudessa perheessään. Adoptioperheen arjessa lapsen ja aikuisen erityisenä tehtävänä on eheyttää lapsen omaa elämäntarinaa siten, että myös lapsen omat varhaislapsuuden kokemukset ja menetykset voivat olla osa lapsen omaa tarinaa itsestään. Uusi perhesijoitus vaikuttaa perheessä jo asuvien kaikenikäisten lasten tunnemaail-

maan, vaikkei se heti näkyisikään ulospäin. Niissä perheissä, joissa on ennestään biologisia tai adoptoituja lapsia uuden perheenjäsenen yllättävät reagoititavat tai muista lapsista voimakkaasti poikkeava käyttäytyminen on erityisen suuri riski lapsen ja vanhemman hyvän vuorovaikutussuhteen muodostumiselle. Koko perhettä helpottaa, mikäli heillä on alusta alkaen mahdollisuus käsitellä hämmentäviä ja epämiellyttäviä tunteita nostattavia tilanteita sekä tutkia niitä yhdessä.

Uuden lapsen tullessa perheeseen, jokainen perheessä oleva lapsi tarvitsee ensisijassa jaksavan vanhemman, joka kannattelee heitä uudessa elämäntilanteessa. Uusi tilanne vaatii vanhemmilta kykyä asettua lapsen näkökulmaan ja ymmärtämään, mitä uuden pikkusiskon tai – veljen tulo tarkoittaa esimerkiksi perheen neli-vuotiaalle lapselle. Uusi lapsi ei välttämättä olekaan heti valmis uusiin leikkeihin ja saattaa olla ripustautunut vanhempiin. Tämä uusi tilanne saattaa herättää perheen biologisessa lapsessa hämmentäviä, jopa vihan tunteita, joita lapsen on pystyttävä turvallisesti purkamaan vanhempiinsa. (Pärssinen-Hentula, Pietarila & Hietaranta, 2007, 63–64.) Sisaruskateutta, vihaa ja surua voi esiintyä perheessä jo olevalla lapsella silloinkin kun perheeseen syntyy uusi lapsi. Vanhempien on kuitenkin tärkeää hyväksyä lapsen tunteet. Lapsen on hyvä saada ilmaista tunteensa avoimesti ja se on hyväksi myös lapsen ja vastasyntyneen väliselle suhteelle. Vanhempien tulisi tukea perheen omaa vanhempaa lasta pääsemään sisaruskateuden yli ja opettamaan lapselle, mitä vauvan kanssa voi tehdä ja mitä ei. Helppoa uuden lapsen tulo ei välttämättä ole perheessä jo olevalle lapselle, eivätkä vanhemmat voi pakottaa tunteita heräämään. Vanhemmat voivat kuitenkin luoda tunteiden heräämiselle oikeanlaiset olosuhteet. (Rode 2011, 159.)

Sisarusten joutuminen juuriltaan pois viedyiksi ja sijoitetuiksi eri paikkoihin kuuluu traumaattisimpiin kokemuksiin, jotka he voivat kohdata riippumatta siitä, miten lyhyestä tai pitkästä fyysisestä sijainnista heidän välillään on kysymys. Perheissä, jotka ovat syystä tai toisesta rikottuja, ovat usein vahvat sisarus-suhteet. Sisarusista tulee toistensa suojelijoita ja pelastusrenkaita. (Schönbeck 2009, 183, 185.)

4.2 Ammatillisen perheen moninaisuus

Kasvavan ja kehittyvän lapsen kanssa eläminen on luova prosessi. Aikuiselta se vaatii rohkeutta asettua käytettäväksi niine lahjoineen ja ominaisuuksineen, jotka on itse saanut. Kasvattaminen on palvelutehtävä, jossa tarvitaan kaikkea mitä ihmisessä on: hänen kokemustaan, intuitiotaan, arvojaan, tahtoaan ja sitoutuneisuuttaan. Siinä tarvitaan myös rohkeutta, että uskaltaa kuunnella itseään ja asettua aitona ihmisenä myös omaan kasvuprosessiin, johon vanhemman ja kasvattajan tehtävä aikuisen ihmisen haastaa. (Hellsten 2003, 9.) Sijaisvanhemman elämäntilanteesta kirjoitetun artikkelin (Nurminen 2011, 8-10) mukaan ensimmäinen sijoitetun lapsen kanssa vietetty vuosi on voimakas tunteiden vuoristorata. Sijaisvanhempana aloittanutta vanhempaa artikkelissa koetteli ensimmäisen puolen vuoden ajan perheen biologisen lapsen ilosta mustasukkaisuudeksi vaihtunut elämänmuutos. Haastateltava koki biologisen lapsen olleen ensin innokas pikkuisen hoivaaja, joka muuttuikin kateudeksi. Sijaisvanhempaa mietityttikin prosessin alkuvaiheilla, miten oma lapsi kokee perheen ison muutoksen. Mustasukkaisuutta ei kuitenkaan jatkunut pitkään, mutta haastateltava on kokenut, että biologisille lapsille on tärkeää, että arki jatkuu heidän osaltaan mahdollisimman samanlaisena kuin aikaisemmin. Ennen sijaisvanhemmaksi kouluttautumista biologinen lapsi oli suhtautunut sijaisvanhemmuuteen myönteisesti ja jo tästä vaiheesta lähtien sijaisvanhemman mielestä tulisi biologisten lasten äänen tulla kuuluviin valmennusprosessissa. Vertaisryhmää tulisi haastateltavan mielestä järjestää samalla tavoin myös perheiden biologisille lapsille, eikä työnohjauksesta lapsillekaan olisi haittaa. Kuten Laurila (1993, 42) tekstissään toteaa, sopeutuminen voi olla perheen tyyliin sopeutumista, jolloin lapsi sopeutuu pinnallisesti hyvään elämäntapaan, jota hän toivoo voivansa jatkaa. Liittyminen perheeseen tapahtuu aina hitaammin, mitä useammasta kotitaustaisesta sijoitetusta lapsesta on kyse.

Vertaistuen tarpeellisuus on ammatillisessa perheessä tärkeää niin perheen biologisille lapsille, sijoitetuille lapsille, kuin perheen vanhemmillekin. Perhehoitoliitto on kouluttanut vertaisryhmäohjaajia muun muassa työnohjaustilanteisiin sijaisvanhemmille. Ryhmiä pidetään myös sijoitetuille lapsille sekä nuorille SINUT ry:n välityksellä, joka tarjoaa esimerkiksi erilaisia viriketoimintamatkoja. Perhehoitoliitto

tarjoaa myös asiantuntija- sekä puhelinneuvontaa, tuettuja lomia sekä ylläpitää parisuhdekursseja perhehoitajille. (Perhehoitoliitto 2012.)

4.3 Sisaruus pähkinänkuoressa

Kasvattajien ja lasten välistä suhdetta on perinteisesti pidetty lasten koko elämän kivijalkana. Sisaruuden merkitysten tarkastelu on jätetty lapsipuolen asemaan. Kokemukset sisaruudesta voivat olla raadollisia ja jättää kehittyvään mieleen pysyviä ja syviäkin muistijälkiä. Lapset näkevät suhteet toisiinsa paljon merkittävämmin, kuin aikuiset. Lapset ovat tietoisia sisarustensa ja ystäviensä välisestä kanssakäymisessä puhumattomissakin asenteissa ja rakenteissa, joista heidän vanhemmillaan ei ole minkäänlaista käsitystä. Vanhemmilla ei useinkaan ole mahdollisuutta nähdä lasten keskinäisiä valtasuhteita tai hienovaraista kiusaamista. Kun lapsi on alle kahden vanhana kasvunsa herkimässä vaiheessa, hän eriytyy omaksi persoonakseen ja harjoittelee luottamaan omien jalkojensa kantavuuteen.

Vanhempien ja esikoisen yhteiset tekemiset saattavat vähentyä, kun perheeseen syntyy toinen lapsi. Esikoisella on enää pieni mahdollisuus saada apua, läheisyyttä ja opastusta. Jos kahden sisaruksen välillä on hyvin suuri ikäero, enemmän kuin kuusi vuotta, voi kummallakin sisaruksella olla ylellinen tilaisuus kokea ainoan lapsen asema; esikoisella ensin, sitten pikkusisaruksella isosisaruksen itsenäistyttyä ja muutettua pois kotoa. Tässä tilanteessa sisarukset ovat eläneet lähes eri maailmoissa. Suhde jää väistämättäkin etäiseksi. (Kaulio & Svennevig 2006, 11, 13.) Sisaruksen määrittelemisen on hankala käsite. Sisaruksiksi kutsutaan henkilöitä, joilla on samat vanhemmat. Jos kahdella henkilöllä on vain yksi yhteinen vanhempi, puhutaan sisar- ja velipuolista. Kaksi ihmistä, jotka eivät ole sukua, mutta joiden vanhemmat solmivat avioliiton, ovat uussisaruksia. Aikaisemmin oli tavallista, että vanhemmilla oli paljon lapsia, mutta tänä päivänä on tavallisempaa, että useilla lapsilla on monia vanhempia. (Schönbeck 2009, 34, 36.) Sijaissisaruus voi mukanaan tuoda kokonaan uudenlaisen näkökulman sisaruuden merkitykselle. Sisaruus voi olla täysin uusi käsite sijaislapsen muutettua perheeseen; voihan olla, että kummatkin lapset ovat olleet siihen saakka elämässään perheen ainokaisia ja oman paikan etsiminen ja sisaruskäsitteen ymmärtäminen on vasta alussaan. Ti-

lanteet ovat jokaisessa perheessä hyvin yksilölliset, jolloin on myös mahdollista, että samassa perheessä on useita lapsia ja sisaruus on jo kummallekin tuttua, mutta uuden tilanteen äärellä lapset ovat vielä hyvin heikkoja. Sijaissisaruuille tulee mielestämme tilaa antaa tilaa kehittyä ja kasvaa rauhassa.

Lapsen kokema kateus voi purkautua todella voimakkaana, kuten murhanhimoisena saksien kanssa pikkusiskon kimppuun käymisenä. Yksikin äiti oli kerran kysynyt lääkäripalstalla neuvoa tilanteeseen, jossa leikki-ikäinen isosisko oli lähestynyt vauvaikäistä pikkuveljeään saksen kädessä. Määränpäätä kysyttäessä sisko oli kertonut menevänsä leikkaamaan veljen pippelin irti. Kateuden herättämän vihan vallassa oleva lapsi voi päättää ryhtyä ajatuksista tekoihin. Monet ihmiset eivät haluaisi myöntää itsessään olevan lainkaan kateellisuutta. Tulee kuitenkin muistaa, että kateus on vain olotila, eikä persoonallisuuden piirre. Ihmiset, jotka tuntuvat juuttuneen vihaan tai kateuteen, ovat usein juuri niitä, jotka eivät kyseisiä tunteita itsessään myönnä. Kateus on ihailun kääntöpuoli. Kasvattajien ja lasten välisestä suhteesta on perinteisesti pidetty lasten koko elämän kivijalkana. Sisaruuden merkitysten tarkastelu on jätetty lapsipuolen asemaan. (Kaulio & Svennevig 2006, 106, 107.)

Rakkaus ja ristiriidat kuuluvat lähes poikkeuksetta sisarussuhteeseen. Sisarukset ovat toisilleen kateellisia erilaisin määrin. Vanhemmilla on vaikutusvalta siihen, tulevatko perheen lapset toisilleen läheisiksi, toisiaan tukeviksi ja kannustaviksi, vai kauttaaltaan etäisiksi. Jo kahdeksankuisena lapsi pystyy kiintymään isosisarukseensa. Sisarussuhde on yksi elämämme pisimmistä suhteista. Sisarukset ovat toisilleen kaiken kinastelun keskelläkin tärkeimpiä henkilöitä, joiden yhtenäisyys ei kuitenkaan synny väkisin. Temperamenttierot tuovat omat sävöyksensä myös sisaruussuhteisiin; toiset sisaruussuhteet ovat haasteellisempia kuin toiset. Elämä ei ole aina reilua, tämän toteamiseen sisaruus on yksi moninaisimpia pelikenttiä. (Juusola 2011, 127, 129.)

4.4 Uuden sisaruksen tulo perheeseen

Kun perheeseen jossa on jo lapsia, on tulossa uusi sisarus, täytyy vanhempien jo etukäteen pohtia sisarusten asemaa ja heidän rooliaan uudessa tilanteessa. Sisaruksen tulo perheeseen mullistaa jokaisen perheenjäsenen elämän ja asettaa jokaisen ihan uuden elämäntilanteen eteen. Perheessä jo olevien lasten asema saattaa muuttua samalla kun vanhempien antaman huomion määrä vähenee. (Pärssinen-Hentula, ym. 2007, 59.) Rajuinta perheessä on sisarusten välinen mustasukkaisuus juuri silloin, kun perheeseen tulee uusi lapsi. (Juusola 2011, 131).

Pärssinen-Hentulan ym. (2007, 60) kirjassa puhutaan adoptiolapsen tulosta perheeseen, mutta mielestämme sitä voidaan rinnastaa myös sijaislapsen tuloon perheeseen, koska kummassakin tapauksessa perheessä jo oleva tai olevat lapset saavat uuden sisaruksen. Kirjassa on otettu esille uuden lapsen tulo perheeseen – pitäisikö perheen lasten olla esimerkiksi mukana hakemassa uutta sisarustaan perheeseen? Tämä täytyy huomioida lapsen tai lasten kehitystason mukaan sekä huomioon ottaen heidän näkökulmansa. Uutta elämäntilannetta saattaa helpottaa se, että perheen lapset näkevät miten uusi lapsi heidän perheeseensä saapuu. Tosin taas lapselle, joka ei ole nähnyt uuden sisaruksen saapumista hänen omaan kotiinsa, saattaa se olla suuri järkytys. Perheen oman lapsen mukanaolo uuden lapsen hakutilanteessa, saattaa olla perheeseen saapuvalla lapselle helpotus, koska arka ja pelokas shokkitilassa oleva lapsi saattaa nopeasti kiinnostua toisesta lapsesta ja sopeutuminen tilanteeseen voi tapahtua kuin huomaamatta (Pärssinen-Hentula, ym. 2007, 61).

4.4.1 Biologisten lasten huomiointi PRIDE- valmennuksessa

Sijoitettujen lasten ja sijaisperheiden lasten välinen suhde ja sen rakentuminen on monimutkainen asia, johon ei ole yksinkertaista selitettä. Jokainen lapsi on oma persoonansa, vastustukseenkin tulee varautua. Lapsille tulee antaa riittävästi aikaa. Vanhemmille kerrotaan valmennuksessa tilanteiden haasteellisuudesta ja siitä, että kaikista lapsista ei ilman muuta tule hyviä kavereita tai sisarusia keskenään. (Vähämaa 2012.)

Vanhempien ilmoittauduttua PRIDE- koulutukseen, tekevät viranomaiset kotikäynnin ennen koulutuksen alkua. Kotikäynnille mentäessä on toivottavaa, että koko perhe olisi paikalla. Kotikäynnillä kerrotaan PRIDE - valmennuksesta ja varmistetaan, että myös lapset ovat tietoisia, miksi kouluttajat ovat tutustumassa heidän perheeseensä. Kerrotaan, että vanhemmat vasta harkitsevat sijaisperheeksi ryhtymistä ja keskustelevat kurssin aikana monista asioista myös lasten kanssa, ennen kuin asiasta päätetään. Korostetaan lapsille sitä, että on aina oikein sanoa vanhemmille, mitä itse oikeasti tästä asiasta ajattelee - myös sen, ettei ehkä halua omaan kotiinsa vierasta lasta. Tässä vaiheessa lapsella sen paremmin kuin vanhemmillakaan, ei tarvitse olla vielä valmista ajatusta tai päätöstä asiasta. PRIDE-valmennus on tarkoitettu sijais- tai adoptiovanhemmuutta *harkitseville* perheille. Lopullinen arvio ja päätös asiasta tehdään vasta valmennuskurssin päättyessä. Kurssi kokonaisuudessaan kestää noin kolme kuukautta. (Vähämaa 2012.)

Kuten Nuorten Ystävät, niin myös Seinäjoen kaupunki toimii samalla tavalla PRIDE – valmennuksen kanssa. Sosiaalityöntekijä Sirkka Luoma kertoi, että aina sijoitusprosessin alussa hän kyselee perheiden biologisilta lapsilta, mitä mieltä he ovat siitä, jos heille tulisi esimerkiksi kuuden vuoden ikäinen Sandra. Ja mitä sitten jos Sandra sotkisi perheen biologisen lapsen leikit tai mitä jos Sandra istuisi perheen lapsen isän tai äidin sylissä. Luoma kertoi, että hän kyselee hyvinkin paljon tarkkoja kysymyksiä perheiden biologisilta lapsilta liittyen uuden lapsen tuloon perheeseen. Luoma kyselee hyvin tarkasti myös perheen vanhemmilta siitä, mitä he luulevat kuinka heidän oma lapsensa suhtautuu uuden lapsen tuloon. Hän kuitenkin lisää, että eiväthän vanhemmat itsekään voi tietää minkälaista on kun perheeseen tulee uusi lapsi saatikka sitten, että he tietäisivät vielä miltä lapsesta tuntuu. (Luoma 2012.)

Jos perheen oma lapsi vastustaa jo sijoitusprosessin alussa ehdottomasti sijoitusta, mietitään yhdessä, kannattaako perheen lähteä valmennukseen. Asiaan voidaan palata halutessaan myöhemmin, kun perheen lapset ovat isompia tai tilanne muuttunut. Sijoituksen onnistuminen vaatii kaikkien perheenjäsenten hyväksynnän – se, että joku perheessä selkeästi vastustaa, on käytännössä este sijoituksen toteuttamiselle. Monet lapset suhtautuvat terveellä varauksella kaikkiin uusiin asioihin ja silloin usein myös tunnistavat asian hankalat tai vähemmän kivat puolet jo

etukäteen. Näitä tilanteita työstetään valmennuksessa yhdessä vanhempien kanssa ja tehdään kurssin päättyessä yhteinen arvio siitä, ovatko kaikki perheen lapset valmiita sijaislapsen tuloon vai luovutaanko mahdollisesti ajatuksesta. (Vähämaa 2012.)

Lapsia kuullaan Vähämaan (2012) mukaan ehkä tarpeeksi, mutta on vaikea tietää, ymmärtävätkö lapset aina sen mitä aikuiset tarkoittavat. Samaa mielti myös Seinäjoen kaupungin sosiaalityöntekijä Sirkka Luoma. Lapset eivät välttämättä tiedä, mistä kaikesta aikuiset päättävät ja miten päätökset tulevat vaikuttamaan heidän omaan eloonsa ja olemiseensa omassa kodissaan. On aivan eri asia jos perheessä on alle kouluikäinen lapsi kuin jos lapsi on jo yläkouluikäinen; Lapsi ymmärtää eri tavalla vaikean asian.

PRIDE- valmennuksessa toisella kerralla käsitellään jonkun verran sijaissisaruuutta. Biologisten lasten mielipiteet tulevat kuuluviin lähes koko PRIDE- valmennuksen ajan vanhempien välityksellä ja kotitehtävien myötä. On toivottavaa että vanhemmat työstävät omien lastensa kanssa sitä, että lapset joita perheeseen saattaa muuttaa ovat vaikeistakin olosuhteista. Seitsemännellä kerralla PRIDE- valmennuksen tapaamisessa käydään läpi perhehoidon sekä adoption asiantuntijoista koottu paneeli. Paneeli- keskusteluun voivat osallistua myös perheiden omat yli 10-vuotiaat lapset. Kun PRIDE- valmennus on käyty ja perheeseen on muuttanut sijaislapsi, sijaisperhettä tuetaan sijoittavan kunnan toimesta. (Vähämaa 2012.) Luoma (2012) piti hyvänä PRIDE:ssa järjestettävää paneelikeskustelua, johon saavat osallistua myös perheiden biologiset lapset. Hän kertoi, että paneelikeskusteluissa saatetaan puhua hyvinkin suoraan ja tarkoin esimerkein. Paneeliin saavat osallistua myös ne vanhemmat, jotka haaveilevat sijaislapsesta. Näille perheille paneeli on oiva tapa saada kysellä jo sijaisperhetoimintaa kokeneilta aikuisilta ja lapsilta heidän kokemuksistaan.

Viidennen PRIDE – tapaamisen jälkeen saatavassa kotitehtävässä on osuus, jossa tulevia sijaissisaruksia pyydetään antamaan vastauksia perheestään, kodistaan, omasta roolistaan ja millaisen sijaislapsen hän tahtoi perheeseensä. Näiden tehtävien lomasta ei kuitenkaan järjestetä biologisille lapsille erillisiä tapaamisia, vaan tehtävät annetaan sijaisvanhemmille. PRIDE- koulutuksen materiaaliin

liittyy sijaissisaruuksi tukemaan kaksi kirjaa. Nämä kirjat ovat ”Kun maasta sataa vettä” ja sijaissisaruuksiin liittyvien tunteiden avuksi tehty ”Mitä on sijaissisaruuksi”-tehtäväkirja, joka on kuvitetusti tehty kirjanen vastaamaan lapsen kysymyksiin sijaissisaruuksi. (Hakkarainen & Koisti–Auer 2006.)

PRIDE- valmennuksessa valmentajat valmentavat vanhempia siihen, että he tuntevat parhaiten heidän omat lapsensa ja tietävät milloin perheessä on mahdollista ottaa sijaislapsi. Kaikkien etu on, että sijoitus toimisi mahdollisimman luontevasti. Pesäpuu ry on kehittänyt myös sijaissisaruuksiin valmentavan DVD- materiaalin yhdessä vanhempien ja biologisten lasten kanssa tarkasteltavaksi ennen sijoituksen syntymistä. (Vähämaa 2012.) Tarkastellessamme PRIDE- valmennuksen materiaalia sijaissisaruuksiin tueksi, voimme huomata, että biologisia lapsia kohtaan tehtyä työtä on PRIDE- valmennuksessa tehty. Toimintatavat kuitenkin ovat varmasti aluekohtaisia ja tärkeintä mielestämme on lapsia kohtaan tehty vuorovaikutuksellinen, kokonaisvaltainen työ.

Pesäpuu ry:n ja PRIDE- valmennukseen tehty DVD- materiaali kertoo sijaisisaruuksi. Kyseessä on dokumentti, jossa kerrotaan kahdeksasta sijaisperheiden biologisesta lapsesta sekä nuoresta. Lapset ja nuoret kertovat videolla avoimesti kokemuksistaan sekä elämästään sijaissisaruuksi. Dokumentissa ilmenee aidosti erilaisia näkökulmia sijaissisaruuksiin haasteista, mutta myös siitä, miten sijaissisaruuksi voi olla läheiseksi lujittunutta ja antoisaa. DVD:ssä korostetaan perheen lasten ääntä. Lapset kertovat kuvainnollisesti siitä, miten he saavat paljon positiivisia kokemuksia, mutta myös saattavat joutua vaikeisiin tilanteisiin. Lapsilla ei ole aikuisen kokemusta ja silti heille asetetaan suuri vastuu uudesta perheenjäsenestä. Tämä saattaa tuoda mukanaan myös osaltaan hämmennystä. Lapsilla on ajatus, että usein uusi sijaislapsi saattaa viedä vanhempien kaiken ajan ja huomion. Yksi haastateltava lapsi pohti, miten olisi kiva, jos jossain olisi olemassa tietoa siitä, millaista on olla lapsena perheessä, joka ryhtyy sijaisperheeksi. Lapset pohtivat videolla myös sitä, miten erilaisia tarinoita sijoitetut lapset ovat tuoneet mukanaan perheisiin. Aina tarinat eivät ole mieluisia kuulla – ja sitä eivät helpota useat neuvottelut ja vieraiden aikuisten käyminen perheiden kodeissa. Sijaisperheiden lapset kuitenkin tulevat DVD:n lopussa yhteisiin ajatuksiin siitä, miten suuri rikkaus on toimia sijaissisaruuksi. Yksi lapsi toteaa, että ei ikinä ajattele, että sijoitet-

tu lapsi ei olisi oikeasti hänen sisarensa, vaan hän on täysin osa perhettä. Lapset ovat vanhempiaan kohtaan lojaaleja, ja yksi lapsi videolla kuvaa, että asiat vain menevät omia ratojaan pitkin. (Pesäpuu ry. Sijaissisaruu DVD 2006.) DVD- Videolta katsoja voi saada lisää tietoa sijaissisaruu- aiheesta. Sijaisperheiden lapset tahtoisivat tietää ennen sijoitusprosessin käynnistämistä enemmän perheen tulevasta muutoksista, esimerkkejä miten muissa perheissä lapset ovat sijaissisaruiden kokeneet sekä pysähtymistä pohtimaan, onko itse tarpeeksi vahva persoonana lähtemään sijaissisareksi.

Luoma (2012) kertoo, että perheiden biologisten lasten näkökulman esiin nostaminen on tullut viime vuosina enemmän tapetille. Luoma sanoi, että hän on joskus jopa suunnitellut että Seinäjoen alueen perheiden biologisille lapsille omaa vertaistukiryhmää, kuten suuremmissa kaupungeissa järjestetään. Ongelma kuitenkin pienellä alueella on, että esimerkiksi samanaikaisesti PRIDE - valmennukseen osallistuvien perheiden lapset ovat niin eri-ikäisiä, tai sitten perheillä ei ole lapsia lainkaan. On lähes mahdotonta järjestää vertaistukiryhmää esimerkiksi kolmen vuoden ikäisille ja 16 vuoden ikäisille lapsille yhdessä. Se ei Luoman mukaan yksinkertaisesti vain palvele sitä ajatusta mikä vertaistukiryhmällä olisi. Luoma ei kuitenkaan sulje pois ajatusta, ettei sellaista järjestettäisi, jos lapset, resurssit ja aika vain riittävät.

4.4.2 Sijaissisaruiden mukana tulevat muutokset?

Aina kun perheeseen tulee uusi lapsi, oli hän sitten biologinen lapsi, adoptiolapsi tai sijaislapsi, reagoivat perheessä jo olevat lapset siihen omalla tavallaan. Biologisen lapsen syntyessä perheeseen, hän yleensä nukkuu pitkiäkin aikoja, mutta vaatii silti vanhempien intensiivistä hoivaa. Toisin taas kun perheeseen tulee leikki-ikäinen, konttaava tai kävelevä lapsi, saattaa se vaikuttaa lapsen näkökulmasta uhkaavammalta. Uusi lapsi vie paljon vanhempien huomiota ja mikä kauheinta, uusi lapsi saattaa tavoitella perheen oman lapsen leluja ja olla sotkemassa sisarusten leikkejä. Perheen biologinen lapsi saattaa olla mustasukkainen uuden lapsen saamasta huomiosta. Tämä saattaa näkyä siten, että perheen lapsi esimerkiksi pyrkii tönimään ja tuuppimaan uutta lasta. Hän saattaa myös toivoa että uusi

sisarus vietäisiin takaisin sinne mistä on tullutkin. Sisarusten välinen nahistelu on kuitenkin osa normaalia lasten välistä kommunikointia ja elämän opettelua. (Pärsinen-Hentula, ym. 2007, 62–63.) Lapset ovat tarkkoja siitä, että perheessä kohdellaan kaikki tasa-arvoisesti sekä oikeudenmukaisesti. Jos vain toinen vanhemmista vastaa lapsen asioista, on perheessä uupumisen riski suurempi. Näin voi todeta myös, jos toinen tai molemmat vanhemmat eivät pysty käsittelemään lasten haasteellisuutta. Stressi lisää riitoja. (Juusola 2011, 228.) Tiedostettua on siis, että sijaisvanhemmilta vaaditaan riittävästi voimavaroja ja pätevyyttä sijaislapsen kohtaamiseen ja kasvatukseen. Tiedostamattomaksi kuitenkin usein jäävät perheen biologiset lapset. Biologisille lapsille tulee myös antaa heidän tarvitsemaansa tukea ja etukäteisvalmennusta.

Sijoituksen alkutaipaleella voi perhe tehdä omille lapsilleen selväksi, että heitä rakastetaan aivan yhtä paljon, kuin aikaisemminkin ja uutta tulokasta vasta opetellaan rakastamaan. Se ei kuitenkaan vähennä edellisiä kohtaan tunnettuja tunteita. Mitä enemmän haluaa opetella rakastamaan uusia lapsia, sitä enemmän oppii rakastamaan myös entisiä. Sijaiskotilapsi ei yleensä ole alussa kiinnostunut sijaisvanhempiansa tunteista, sillä hän kokee rakkauden vain aineellisena etuna sekä huomiona. (Laurila 1993, 161–162) Perheen omat lapset saattavat tuntea ahdistusta ja stressiä, pelkästään perheessä olevista tunteiden vuoristoradasta. Lapset voivat joutua epäjohtonmukaisuuden ja hallitsemattomien reaktioiden uhreiksi. Sisaruskateutta voi mielestämme esiintyä kaikissa niissä perheissä, joissa on useampia lapsia. Lapsen tulee oppia hyväksymään vanhempiansa jakavan rakkautaan kaikille perheen lapsille. Tämän tosiasian hyväksyminen on usein ensimmäisiä pettymyksen kohteita uuden sisaruksen kohtaamisessa.

Lapsi voi hoitaa iloisen oloisena sisarustaan ja näin tuoda erehdyksen helposti vanhemmille; kuvitteellinen olettamus siitä, että sisarus ei tunne laisinkaan sisaruskateutta. Perheessä jo paikkansa löytänyt lapsi voi kuitenkin toivoa salaa, että joku veisi sisaruksen pois, mutta pelkää, että vanhemmat saavat nämä ajatukset esiin. Usein tässä vaiheessa lapsi kätkeekin nämä ajatuksensa ja ryhtyy perheen apulaiseksi. Tilan antaminen omille tunteilleen ei tarkoita sitä, että mikä tahansa käyttäytyminen olisi luvallista. Kenenkään perheen lapsista ei tulisi joutua puolustautumaan itseään tai elämäänsä pelkäämisen varsinaisessa sanamuodossa.

Vanhempien tehtävänä on puuttua kiusaamisen ja nahisteluun. (Sinkkonen 2003, 48.)

4.4.3 Lasten huomaamaton stressi

Juusola (2011, 7) on kirjoituksessaan tullut siihen tulokseen, että lasten sosiaalinen kenttä on muuttunut vuosi vuodelta monimutkaisemmaksi ja jopa haasteellisemmaksi mihin lasten sosiaaliset taidot riittävätkään. Mentyään syvemmälle tutkimuksessaan Juusola (2011, 21) pohtii rajojen ja rakkauden olevan jo kulunut kasvatukseen liittyvä hokema. Jotta lapsi voi oppia hyvät sosiaaliset taidot, hän tarvitsee ympärilleen rajaa ja rakkautta. Jos vanhemmat ovat liian hallitsevia ja ylivoimaisia, perheen tunneilmapiiri voi kiristyä ja näin perhe-elämä voi muuttua lastan kuormittavaksi sekä stressaavaksi. Totuus on kuitenkin se, että lapsen tärkein selviytymiskeino erilaisista stressitilanteista on turvautua vanhempien läsnäoloon. On tärkeää, että ymmärretään tilanteen kuormittavuus lapselle ja annetaan hänelle riittävästi tukea läpäisemään stressitaso. Parhaimmillaan lasta suojataan uupumiselta vanhemmilta saadulla ajalla ja lämpimällä ilmapiirillä sekä kotona että koulussa. (Juusola 2011, 101–102.) Mielestämme lapsen ikätaso huomioiden voi asioista jutella rehellisesti, lapselle turvallisella tavalla kertoen mitä vanhemmat tahtovat antaessaan jollekin toisellekin lapselle mahdollisuuden tasapainoiseen, hyvinvoivaan lapsuuteen. Perheiden sisällä oleva stressi on mielestämme huomioitava ja vakava asia. Kuten Sanders (2004, 95.) tekstissään toteaa, on tärkeä havainnoida, miten vanhempien suhde näkyy sisarusten väleissä. Vanhempien stressi voi tuottaa suorana tai epäsuorana välitöntä vaikutusta perheen lapsissa. Vaikutukset sisarusten välillä voivat näkyä yhteisinä tai yksilöllisellä tasolla. Näin voi mielestämme käydä haasteellisissa perheen muutoksissa helpostikin; perheen sisarukset voivat imeä vanhempiensa stressin.

Kun uusi lapsi sijoitetaan perheeseen, tulee koko perheen voimavarat arvioida ennen sijoitusprosessin aloittamista. Perheen lasten kanssa tulee aina keskustella vanhempien ryhtyessä suunnittelemaan sijaisperheeksi lähtemistä. Lapset ovat usein lojaaleja vanhempiensa ajatuksille ja näin ollen he lähtevät usein avoimesti kohti uusia ulottuvuuksia. Viranomaistahojen tulee huomioida lasten kuormitta-

vuus, huomaamatonkin stressi. Lasten parhaaksi tulee miettiä mistä ja kenen näkökulmasta sijaisperheprosessia lähdetään työstämään. Biologisilla lapsilla ja nuorilla voi olla problematiikkaa ja lapsista saattaa tuntua, että heitä ei huomioida vanhempien tekemissä päätöksissä. Lapset ja nuoret tarvitsevat oikeudenmukaista tietoa sijoitettavasta lapsesta, vaikka tämä lisäksi lapsen haastetta kohdata lapsi, jolla on hyvin erilaisia elämäkokemuksia kuin sijoittamattomalla lapsella on. Tämä tuo balanssin etsimisen haasteen; tieto voi tuoda tuskaa ja luoda turvattomuutta, sekä vääriä mielikuvia, mutta samalla antaa turvaa ja auttaa ymmärtämään toisen lapsen elämää. Sijaisvanhemmat usein painottavat omien lastensa hyviä ominaisuuksia, joita ei saa kuitenkaan käyttää painostavalla tavalla lapsen turvallisen kehityksen takaamiseksi. On olemassa myös kokemusta, jolloin sijaisvanhemmat ovat olettaneet heillä olevan vahvat ja avoimet lapset, jotka kertovat heille ongelmistaan. Aina ei kuitenkaan ole näin. Sijaisperheiden omat lapset miettivät paljon, mitä seurauksia sijoitetuille lapsille voi tulla, jos he kertovat sijoitettuun lapseen liittyvän haasteellisuutta sijaissisarouden välillä. (Pesäpuu ry DVD.)

Kuten Laurila (1993, 166) kirjoittaa, tulisi sijaisperheen omien lasten ja perheeseen aikaisemmin sijoitettujen lasten saada jatkaa omaa elämäänsä mahdollisimman samanlaisena, kuin se oli aikaisemmin, ennen uuden lapsen sijoitusta. Näin mustasukkaisuus uutta lasta kohtaan vähenee. On täysin tavallista, että omat lapset kokevat kielteisiä tunteita ja niistä onkin hyvä keskustella. Sekä sijaislasten että omien lasten oireilu alussa on yhtä ymmärrettävää sekä hyväksyttävää. Jo se, että perheessä on nyt salaisuuksia, voi olla suuri, kuormittava tekijä perheen omille lapsille. On asioita, joita ei omalle lapselle kerrota, mutta hän voi nähdä paljon ja sijoitettu lapsi voi kertoa taustastaan mullistavia asioita, jotka kuuluvat ehdottoman vaitiolovelvollisuuden ympäröimiksi. Lasta ei voi kieltää puhumasta.

4.4.4 Sijaisperheen kiintymyssuhde

Perheiden eheä kokonaisuus on monen tekijän summa ja haasteelliseksi palapelin tekee erilaiset suhteet, kiintymys ja yhteisyys. Näin toteaa Högbäck (2009, 165) kirjoittaessaan adoptio-perheiden luonnollistamisesta. Samalla tavoin voidaan mielestämme yhteenkuuluvuuden tunnetta perheiden kokoonpanosta verrata sijais-

perheenä toimivissa perheissä. Högbacka (2009, 165) toteaaakin, että perheeseen kuulumisen syntyy luonnolliseksi kokonaisuudeksi biologisten perheen lasten välillä, toisin kuin perheen ulkopuolelta sijoitetun lapsen muuttaminen uuteen perheeseen. Högbacka (2009, 166) kertoo tekstissään adoptioperheiden turvautuvan lasten perheeseen ja sukuun ottamisessa hyvin samankaltaisiin keinoihin kuin biologisesti perheeseen syntyneen lapsen kohdalla; vanhemmat etsivät ja löytävät samankaltaisuutta itsensä sekä lapsen välillä. Samankaltaisena näemme myös perheeseen sijoitetun lapsen kohdalla – perhe etsii lapselle paikan, vaikka tietäen sen olevan haasteellinenkin polku kuljettavaksi. Kuten Laurila (1993, 129) tekstissään toteaa, jollei vauvan tarpeita tyydytetä, hän kokee tulevansa jatkuvasti hylätyksi ja muuttuu näin itkuseksi tai välinpitämättömäksi. Lapsi ei kaipa sijoitusvaiheessa omaa äitiään, eikä usein ketään muutakaan aikuista, vaan on omalla tavallaan helppohoitoinen. Tärkeää on kuitenkin, että lasta pidetään paljon sylissä ja kun lapsi alkaa itkullaan vaatia aikuisen seuraa, on saavutettu tärkeä tavoite.

Kasvaakseen terveesti, lapsi tarvitsee sisäistä ja ulkoista turvaa. Turvan toteutumiseksi on tärkeää, että lapsi otetaan sylivauvasta asti vakavasti, hänet hyväksytään ja häntä ymmärretään. Pienen vauvan kohdalla pääasia on, että hänen itkuunsa reagoidaan. Vauvalla itku on keino ilmaista omia tuntemuksiaan, tarpeitaan ja olojaan. Hoitajan tulee ymmärtää, mitä vauva itkullaan ilmaisee. Vauva tarvitsee äidin, jolla on herkkyyttä havaita vauvan olotilat ja tarpeet, ja joka ei pysty niitä ohittamaan. (Hiltunen, Kujala & Mattila. 2005, 11–12.) Vuorovaikutus vauvan ja äidin välillä rakentuu vauvan kyvystä asettua vuorovaikutukseen, äidin kyvystä säädellä vauvaa ja itseään, äidin kyvystä säädellä vauvaa, sekä äidin herkkyydestä vauvan tarpeille ja kyvystä vastata niihin. Vauvan säätelyllä tarkoitetaan, että äiti kykenee sekä innostamaan vauvan vuorovaikutukseen että rauhoittamaan vauvan, kun tämä hätääntyy. (Hiltunen ym. 2005, 11.)

Vastustava kiintymysmalli kuuluu turvattomiin kiintymyssuhdemalleihin. Vastustavasti kiintyneiden lasten vanhemmat ovat epäluotettavia ja vastaavat lapsen viesteihin epäjohdonmukaisesti. Tämän takia lapsi maksimoi omaa kiintymyskäyttämistään saadakseen vanhemman huomion ja lohdun. Lapsi osoittaa hätäänsä, kitisee, huutaa, kiusaa, ripustautuu ja uhkailee. Hän menettää luottamuksensa siihen, että vanhempi pystyisi antamaan hänelle rakkautta, turvaa tai lohtua. Lap-

selle voi kehittyä tavallaan krooninen pelkotila, mikä tulee esiin muun muassa siten, että hän saattaa paeta tilanteesta vetäytymällä psykologisesti paikalta katso-malla tavallaan tapahtumia ulkopuolisen silmin tai vähän niin kuin jäädyttäisi itsen-sä. Lapsi saattaa syyttää itseään tapahtumista ja hänelle voi syntyä vääristynyt minäkuva. Pitkittäistutkimuksessa on havaittu, että tällaisella lapsella esiintyy pal-jon aggressiivisuutta, kouluvaikeuksia ja erilaisia psyykkisiä ongelmia. (Koponen 2004, 55.)

Leikki-iässä on yhä tärkeää, että lapsi otetaan vakavasti, hän tulee ymmärretyksi ja hänet hyväksytään. Lapsen tarve olla turvassa ei muutu, vaikka sen ulkonaiset elementit muuttuvatkin. Lapsi tulee rohkeammaksi ja oma-aloitteisemmaksi, mutta hänellä täytyy olla koko ajan varmuus siitä, että hänellä on aina taustatuki, joka tarpeen vaatiessa pystyy puolustamaan häntä. Lapsi oppii luottamaan itseensä, kun hän saa kasvaa sisäisessä ja ulkoisessa turvallisuudentunteessa. Lapsi oppii myös luottamaan toisiin ihmisiin ja hän tietää, että monet haluavat hänelle hyvää. Lapsi uskaltaa nähdä senkin, jos joku on hänelle paha. Hän uskaltaa torjua tällai-sen ihmisen läheisyydestään ja ymmärtää kuitenkin, että tällainen paha ihminen on poikkeus ja muut ihmiset voivat edelleen olla kivoja. Tämä kaikki merkitsee sitä, että lapsen itsetunto kehittyy lujaksi. (Hiltunen ym. 2005, 11.) Kiintymyssuhteella voidaan tutkia, miten ihmiset hakevat läheisyyttä ja turvaa toisistaan, millaisia vuo-rovaikutussuhteita heille muodostuu. Lapsi toistaa omassa toiminnassaan esimer-kiksi leikin välityksellä sellaisia hoivaamisen ja rakastamisen malleja, joita on saa-nut itselleen omilta vanhemmiltaan. Turvallinen kiintymyssuhde takaa vahvan pe-rustan itsetunnon sekä perusluottamuksen kehitykselle. Kiintymyksen syntyminen edellyttää pitkäaikaisuutta sekä vahvaa yhteiseloä. (Juusola 2011, 113–115.)

5 SIJAISPERHEEN BIOLOGISET LAPSET TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Schönbeckin (2009, 18, 19) mukaan puhuttaessa sisarusparvessa olevasta asemasta, tarkoitetaan sitä, kuinka monentena järjestyksessä kukin on syntynyt. Sisarusasemat ovat tapana jaotella ainoaan lapseen, esikoiseen, keskimmäiseen tai kuopukseen. Kaikilla on tarve tulla rakastetuiksi, jotta se toteutuu kaikkien kohdalla, käytämme erilaisia työskentelyvälineitä asian eteen. Esikoiset ja ainoat lapset tuntevat useammin, että heidän on oltava reippaita ja aikaansaavia. Suorittamisen ansioista he saavat paljon rakkautta, mikä kasvattaa hyvää itseluottamusta.

Kuitenkaan pelkkä syntymäjärjestys ja sijoitus sisarusparvessa eivät määritä tulevaa käyttäytymismalliamme. Tieto siitä, mikä on asemamme sisarusjoukossa, kertoo paljon käyttäytymisestämme. Perheen ilmapiiri muuttuu kuitenkin paljon sukupuolijakauman, ikäeron, sisarusten lukumäärän roolintoiston ja perheen ydinkokonaisuuden myötä. (Schönbeck 2009, 20- 24)

Sijaisperheiden biologisten lasten näkökulmaa sijaissisaruudesta on tutkittu jonkun verran Suomessa. Kuitenkaan Etelä-Pohjanmaalta emme löytäneet kuin yhden aiheeseen liittyvän opinnäytetyön ja se oli tehty vuonna 2000. Seinäjoen ammattikorkeakoulun hoitotyön koulutusohjelmassa on tehty aiheesta opinnäytetyö, mutta jo yli vuosikymmen sitten. Työssä on ollut tavoitteena kuvailla perheen biologisten lasten kokemuksia sijaisperheessä elämisestä. Tutkimustehtävänä on ollut selvittää biologisten lasten käsitystä omasta perheestään sekä heidän kokemuksiaan sijaisperheen suunnittelusta, siellä elämisestä ja perhesuhteistaan nykyään. (Järvenpää, Hakala 2000). Työ eroaa tämän opinnäytetyön osalta siten, että tutkimuksessa on haastattelu tehty kuudelle 12- 20 - vuotiaalle naiselle.

Tampereen ammattikorkeakoulussa on tehty yksi opinnäytetyö liittyen sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksiin sijaissisaruudesta. Opinnäytetyössä on haastateltu 11–17 vuotiaita lapsia. Tarkastelun kohteena opinnäytetyössä oli selvittää lasten kokemuksia sijaissisaruudesta ja sijaisperheessä elämisestä. Lisäksi

siinä on selvitetty biologisten lasten saamaa tukea sekä sen riittävyyttä sijaisperhe-elämässä. (Nieminen 2010.)

Kuopion yliopistossa on tehty Pro gradu – tutkielma samaan aiheeseen liittyen. Tutkielmassa on haastateltu 11 perheen biologista lasta, jotka olivat iältään 6-13 vuotiaita. Lisäksi haastattelun kohteena olivat seitsemän sijaisperheen aikuista. Tutkimuksessa tutkittiin sijaisperheen biologisen lapsen omia kokemuksia sijais-sisaruudesta ja sitä, millaiseen rooliin sijaisperheiden omat lapset sijoitetun lapsen asettavat. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan perheroolien sekä perheen arjen muutoksia. (Kinnunen 2008.)

Opinnäytetyössämme on tutkittu paljon samoja asioita mitä edellä mainituissa tutkimuksissa on tutkittu. Pidämme kuitenkin tärkeänä, että aihetta tarkastellaan myös Etelä-Pohjanmaalla. Sosiaalityöntekijöiden toiminnassa saattaa olla paljon eroja kunnasta riippuen ja näin ollen on mielestämme hyvä, että toisiltaan voitaisiin oppia hyviä työkäytäntöjä.

6 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Opinnäytetyötämme varten olemme tutkineet sijaisperheiden biologisten lasten näkökulmaa sijaissisaruuuteen; miten he ovat kokeneet sijaislapsen tulon perheeseen, miten siitä heille kerrottiin, miten he nykyään suhtautuvat sijaissisaruuuteen, kokevatko he saaneensa riittävästi tukea ja apua, sekä millaiseksi on koettu mahdollinen sijaislapsen poislähtö kotoa. Seuraavissa kappaleissa kerromme prosessistamme tarkemmin.

Tutkimuksemme pääkysymyksinä tarkastelimme sitä, huomioidaanko perheen biologiset lapset sijoitusprosessin aikana. Ja jos huomioidaan, niin missä määrin lapsi kokee näin tapahtuneen? Toisena pääkysymyksenä tarkastelimme, miten sijoitetun lapsen muutto perheeseen vaikuttaa perheen lasten elämään? Näiden kysymysten ympärille rakensimme teemahaastatteluiden rungon. Tarkoituksenamme on ollut selvittää lapsilähtöisesti perheen biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruuudesta.

6.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmämme on laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus eli kvalitatiivinen tutkimus on menetelmäsuuntaus, jota käytetään määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen rinnalla. Vaikka tutkijana lähtisikin tekemään tutkimustaan mahdollisimman vähäisellä stereotypialla ja teoreettisella käsitteellä, on tutkimusvälineen laatimisessa mukana aina teoreettista ajattelua sekä ydinolettamuksia. Ydinolettamukset ovat syntyneet tutkijan kokemuksista ja teorian tiedon hakemisesta. (Eskola, Suoranta 1998, 79) Opinnäytetyössämme paneudutaan sijaissisarouden herättämiin kysymyksiin: tarkoituksena saada sijaisperheiden lasten ääni kuuluviin. Vastauksia tutkimuskysymyksiin saadaan teemahaastatteluiden myötä.

Eskola ja Suoranta (1998, 86–87) toteavat, että teemahaastattelulla haastattelun aihepiirit ja teema-alueet on määritelty etukäteen. Menetelmästä puuttuu struktu-

roidulle haastattelulle tyypillisesti mukana oleva tarkka muoto ja järjestys. Haastattelussa tärkeintä on, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi haastateltavan kanssa, mutta niiden järjestys ja laajuus ovat vaihtelevia eri haastatteluissa. Haastattelijalla on olemassa jonkinlainen tukilista käsiteltävistä asioista, mutta ei kuitenkaan valmiita kysymyksiä. Tavoitteena on selvittää, mitä haastateltavalla on mielessään. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tosin tapahtuu tutkijan aloitteesta ja hänen johdattelemanaan. Haastattelu on osa normaalia elämässä tapahtuvaa kommunikointia, jossa fyysiset ja sosiaaliset kommunikaatiot vaikuttavat haastattelutilanteeseen. Käytämme tutkimuksessamme teemahaastatteluiden rinnalla sadutusta alle kouluikäisten lasten ollessa haastattelun kohteena.

Sadutus on menetelmä, jolla pyrimme saamaan työhömmme uusia näkökulmia lapsen maailmasta sopivammalla tavalla, kuin perinteinen haastattelu. Lapset ovat usein tottuneet siihen, että heiltä kysytään epäaitoja kysymyksiä, joihin aikuinen jo tietääkin vastauksen. Lapsi usein pyrkii vastamaan niin kuin hän ajattelee aikuisen odottavan. Menetelmällä on pyritty murtamaan lapsen kertoma sanatarkalla kirjauksella.. Sadutuksella tuodaan lähtökohtaisesti esiin lapsen ajatukset, jotka perustuvat hänen tietoihinsa sekä kokemuksiinsa. (Karlsson 2000, 93.) Kuten Karlsson (2003, 45) tekstissään toteaa, vaatii onnistunut saduttaminen kuitenkin tiettyjen periaatteiden noudattamista. Sadutuksen menetelmällä ei tähdätä ainoastaan kertomusten tuottamiseen sekä kirjaamiseen, vaan sillä halutaan antaa puheenvuoro lapselle. Lapsi voi itse päättää, millaisen jutun hän haluaa kertoa. Aikuinen johtaa kertomusta vain valitsemallaan teema-alueella ja lasta kannustetaan avoimella pyynnöllä kertomaan teema-alueesta tarinan, täysin itsensä näköisen. Tutkimuksen toteutuksessa korostimme lapselle, että hänen esittämänsä näkökulmat ovat tervetulleita sekä arvokkaita. Aikuinen sai tällä menetelmällä mahdollisuuden tutustua lapsen maailmaan ja tiedon siitä, mitä lapsi pitää tärkeänä. Kaikilla henkilöillä, iästään riippumatta on oma sisäinen maailma, josta kertomukset kumpuavat. Tässä opinnäytetyössämme sadutusta käytimme tekemämme teemahaastattelun pohjalta siten, että lapsi sai itse työstää haluamansa näköisen tarinan omista ajatuksistaan, kokemuksistaan ja kokonaisesta maailmastaan avaten lähtökohtaisesti johdattelemattomia asioita omakohtaisesta sijaissisaruuudesta. Sadutus- menetelmää hyödynsimme opinnäytetyöhömmme ilmoittautuneiden alle kouluikäisten lasten kohdalla siten, että he saivat itse rakentaa oman tarinan. Tarinan työstämisen aloi-

timme suunnittelemalla tarinan lapselle sopivien kuvitteellisten eläinten tai henkilöiden kautta. Kävimme läpi, miten kuvitteellisten hahmojen kautta teemme tarinan lapselle sopivin keinoin ilmaista sijaissisaruuudesta kokemiaan asioita. Tärkeintä ei ole sadutuksesta syntyneen tarinan juoni, käänteet tai loppu vaan lapsen omakohtaiset kokemukset ja hänen näköisensä tarinan tuottaminen aikuisen johdattelemalla aihealueella. Sadutuksessa aloite aiheesta tarinointiin on sekä lapsella että aikuisella.

Menetelmänä sadutus sopii kaikenikäisille ja on helppo käyttää. Sadutuksen idea on antaa lapselle mahdollisuus kertoa hänen ajatuksistaan. Aikuinen on sadutuksessa kiinnostunut ja hänellä on aidosti halu kuulla, mitä lapsi haluaa kertoa. Aikuisen tehtävänä on kirjoittaa tarina sanasta sanaan muistiin mitään korjaamatta. Kun satu on valmis, se luetaan lapselle. Kertoja voi muuttaa tarinaa niin halutessaan. Lapsi haluaa usein piirtää omasta kertomuksestaan piirustuksen. Joskus lapset haluavat myös piirtää ensin ja kertoa vasta sitten. (Karlsson 2003, 227.)

6.2 Tutkimuksen toteuttaminen ja aineiston hankinta

Opinnäytetyömme prosessi alkoi syksyllä 2011. Prosessimme eteni siten, että kartoitimme aihevalintaamme olemalla yhteydessä lastensuojelun sekä perhehoidon toimijoihin Etelä-Pohjanmaalla. Yhteistyötahoksi opinnäytetyömme tutkimusprosessiin mukaamme lähti Etelä-Pohjanmaan Sijaisvanhemmat ry:n puheenjohtaja Susanna Kivisalo. Sijaisvanhemmat ry:n puheenjohtaja Kivisalo oli kanssamme samoilla jäljillä sijaissisaruiden tutkimisesta; sijaisperheiden lasten ääntä tulisi saada kuuluviin! Aihe lähti muotoutumaan syksyllä 2011 yhteistyössä Kivisalon kanssa. Työmme eteni siten, että aiheen muodostuttua keräsimme talven 2011–2012 aikana teoriaosuuteen tietoa. Kivisalo kertoi Sijaisvanhemmat ry:n järjestävän vuosittaisen kokouksen sekä vertaistapaamisen keväällä 2012. Hän toivoi, että osallistuisimme päivään Vimpelin Lakeaharjulla maaliskuussa 2012.

Opinnäytetyössämme tutkimuksen lähtökohtana oli tutustua sijaisperheiden lapsiin valtaistavien sosiaalityön menetelmien harjoittelun avulla. Harjoittelumme kautta annoimme sijaisperheiden lapsille mahdollisuuden osallistua tutkimuksemme haastatteluun. Osallistuimme keväällä 2012 Sijaisvanhemmat ry:n vuosikokouksen

vertaistapaamiseen viettämällä aikaa sijaisperheiden lasten kanssa. Tapaamisessa esittelimme itsemme, koulutusohjelmamme sekä opinnäytetyöaiheemme. Olimme aikaisemmin lähettäneet perheille Sijaisvanhemmat ry:n välityksellä kirjeen (liite 1), jossa kerroimme opinnäytetyöaiheestamme ja pyysimme perheitä harkitsemaan omien lastensa kanssa osallistumista opinnäytetyömme tutkimusprosessiin. Ikäryhmiksi sovimme opinnäytetyömme ohjaajan kanssa muodostuvan mahdollisimman pienet lapset, jotka olisivat alle kymmenen vuoden ikäisiä, mutta yli viiden vuoden ikäisiä. Kohderyhmän ikää määritteli se, että tutkijat ovat suunnanneet opintonsa varhaiskasvatuksen kysymyksiin sekä siihen, että näiden ikäryhmien kohdalla ei aihepiiriä ole aikaisemmin juurikaan tutkittu. Koimme myös, että aihepiiri on vuoden alussa tulleen lakimuutoksen vuoksi ajankohtainen ja tärkeä.

Opinnäytetyöprosessimme aikana yritimme kartoittaa Etelä-Pohjanmaan sijaisperheiden lasten sopivaa ikäluokkaa, mutta vaikka kohtasimme kymmeniä sijaisperheitä opinnäytetyöprosessimme aikana, viisi – kymmenen vuotiaita löytyi alueelta todella vähän. Saimme tutkimusprosessimme aikana todeta, että perheissä on omia biologisia lapsia alueella vähän ja useat heistä ovat jo kotoaan pois muuttaneita aikuisia. Haastateltaviksi lapsiksi otimme kaikki ne, jotka tutkimusprosessiimme suostuivat. Ilmoittautuneiden perheidenkin kesken tuli prosessimme ajan muutoksia ja peruutuksia. Kunnioitimme lasten mielipiteitä, emmekä halunneet pakottaa jo lupautuneita lapsia vastaamaan heidän ajatuksensa muuttuessa haastatteluun osallistumisesta. Tällaiset tilanteet olivat harmittavia, mutta onneksi saimme laajalla ikäryhmällä vastauksia tutkimukseemme ja vastauksia tuli myös alle kymmenvuotiaiden lasten mielipiteistä.

Maaliskuussa 2012 järjestetyn vertaistapaamispäivän jälkeen saimme muutamia yhteystietoja, joihin laitoimme sähköpostilla uuden kirjeen (liite 2), jossa pyysimme lupaa haastatella heidän lapsiaan opinnäytetyömme tutkimusosuutta varten. Haastatteluun saimme neljä perhettä ja lisäksi jo aikuisiksi kasvaneista sijaisperheiden omista lapsista saimme kaksi asiantuntija haastattelua. Toukokuussa 2012 aloitimme ensimmäiset haastattelut ja haastattelut saimme tehtyä heinäkuun 2012 loppuun mennessä. Kesäkuussa 2012 kohtasimme sijaisperheiden vertaistapaa-

mispäivässä Lapuan Wanhalla Karhunmäellä jälleen Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan sijaisperheitä. Kerroimme tuolloin prosessimme sen hetkisestä tilanteesta ja vietimme perheiden lasten kanssa aikaa. Päivä oli antoisa ja saimme sovittua loput haastattelut perheiden lasten kanssa.

Pohdimme, mikä olisi paras tutkimuskeino meidän opinnäytetyöllemme ja tulimme siihen tulokseen, että tutkimus olisi kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena luonnollisin toteuttaa, koska se on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa. Tulimme myös tulokseen, että tutkittavien ääni pääsee selkeämmin ja monipuolisemmin esiin laadullisessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2000, 302.) Tarkoituksemme oli lähteä tekemään tutkimusta mahdollisimman vähäisillä stereotypioilla ja teoreettisilla käsitteillä, oli tutkimusvälineen laatimisessa mukana myös teoreettista ajattelua sekä ydinolettamuksia, kuten Eskola ja Suoranta (1998, 79.) tekstissään toteavat usein tutkijoilla olleen haastattelussa mukana. Laadullinen tutkimus alkaa useimmiten jo haastattelutilanteissa. Kun tutkija tekee itsenäisesti haastattelut, hän voi tehdä ilmiöistä havaintoja jo toistuvuuden ja jakautumisen perusteella. Kvalitativinen tutkimus tuo esiin tutkittavien havainnot tilanteista sekä antaa mahdollisuuden huomioida heidän menneisyytensä ja kehitykseensä liittyvät tekijät. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 27.)

Aineiston keruuna käytimme teemahaastattelua, minkä koimme erittäin hyväksi menetelmäksi haastatteluiden toteuttamisessa. Haastatteluiden teemana oli perhe, sijaisperheessä eläminen, sijaissisarus ja sijaisperheiden lasten saama tuki. Yksi haastatteluista oli sisarusparin haastattelu. Muut haastatteluista toteutimme yksilöhaastatteluna. Vastauksia tutkimuskysymyksiimme olemme saaneet teemahaastatteluiden myötä. Eskola ja Suoranta (1998, 86- 87) toteavat, että teemahaastattelulla haastattelun aihepiirit ja teema-alueet on määritelty etukäteen. Menetelmästä puuttuu strukturoidulle haastattelulle kuitenkin tyypillisesti mukana oleva tarkka muoto ja järjestys. Haastattelussa tärkeintä on, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi haastateltavan kanssa, mutta niiden järjestys ja laajuus ovat vaihtelevia eri haastatteluissa. Haastattelijalla on olemassa jonkinlainen tuki lista käsiteltävistä asioista, mutta ei kuitenkaan valmiita kysymyksiä. Tavoitteena on selvittää, mitä haastateltavalla on mielessään. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tosin tapahtuu tutkijan aloitteesta ja hänen johdattelemanaan. Haas-

tattelu on osa normaalia elämässä tapahtuvaa kommunikointia, jossa fyysiset ja sosiaaliset kommunikaatiot vaikuttavat haastattelutilanteeseen. Esimerkkinä mainittakoon lapsen ikä ja kehitystaso. Nämä tilanteet kohtasimme jokaisessa haastattelussa omana haasteenaan. Tavoitteenamme oli kohdata jokainen lapsi yksilöllisesti ja hänen tarvitsemallaan tavalla. Haastatteluissamme tuli esiin lapsen yksilölliset tarpeet, kuten ujous, jännittyneisyys. Haastatteluissamme näkyi myös luottamuksen puute haastattelijoihin muun muassa niukkasanaisuutena ja perheiden omien asioiden vaikenemisena ulkopuolisille henkilöille. Tämä näkyi jokaisessa haastattelussa jollain tavalla ja oli haasteellista saada lapset puhumaan perheen omista asioista ulkopuolisille henkilöille. Haastatteluissa painotimme lapsille meidän vaitiolovelvollisuuttamme sekä sitä että heidän vastauksensa tulevat nimettöminä opinnäytetyöhömme.

Nauhoitimme teemahaastattelut. Kun nauhoitimme haastattelut, pystyimme keskittymään täysin lapsen haastattelemiseen ja hänen kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen. Aluksi tietoisuus nauhurista häiritsi muutamaa lasta, mutta haastattelun edetessä nauhuri unohtui. Haastateltavia lapsia meillä oli yhteensä viisi. Lapset olivat iältään 6-16 vuotta vanhoja. Tämän lisäksi haastattelimme lisäksi kahta aikuista sijaisperheen omaa lasta, jotka toimivat meille niin kutsuttuina kokemusasiantuntijoina sekä tutkimusaiheeseemme johdattelijoina. Henkilöt ovat itse kasvaneet pienestä saakka perheissä, joissa on ollut useita sijoitettuja lapsia. Koska Etelä-Pohjanmaalla on vähän sijaisperheitä, emme yksityisyyden suojan vuoksi voi kertoa, olivatko haastateltavat tyttöjä vai poikia, emmekä kerro heidän tarkkaa ikäänsä haastatteluista purkaessamme.

Koimme, että puolistrukturoitu haastattelu on liian johdatteleva opinnäytetyössämme, emmekä halunneet asettaa samoja kysymyksiä lapsille, joiden ikäerot kuitenkin vaihtelivat laajalti. Haastattelut teimme lasten kanssa, ilman vanhempien läsnäoloa. Koimme että lapset pystyvät kertomaan meille asioita luontevammin kuin paikalla ei ole tuttuja aikuisia. Huomasimme haastatteluiden aikana myös sen, että mikäli haastattelutilanteessa sattuu jotain yllättävää, kuten aikuisen paikalle tuleminen, herpaantuu lapsen keskittyminen itse haastattelusta. Onnekseni

me häiriötilanne tapahtui vain kerran ja lapsi pystyi keskittymään haastatteluun vielä senkin jälkeen.

Haastattelupaikka on olennainen tekijä haastattelun onnistumisen kannalta. Haastattelu voidaan tehdä esimerkiksi haastateltavan kotona, koulussa tai vaikka hoitopaikassa. On kuitenkin hyvä olla mahdollisimman rauhallinen paikka, missä muita virikkeitä ei ole paljoakaan tarjolla, sillä tarkoitus on keskittyä itse haastatteluun. (Eskola & Vastamäki 2010, 29.) Kuten Eskola ja Suoranta (1998, 91.) kirjoittaessaan toteavatkin, voi kotona haastateltaessa saada haastateltavasta monipuolisemman kuvan ollessa hänen elinolosuhteiden ympäröimänä. Kuitenkaan kaikkien tutkimusongelmien kannalta ei koti aina ole paras haastattelupaikka. Tarkoituksemme oli tehdä opinnäytetyöstä hyvin selkeälinjainen ja tutkimuksen kannalta kattavan tietopaketti. Halusimme tuoda tutkimuksessamme esiin myös omaa pohdintaamme. Ajatuksenamme oli tehdä tutkimus kohderyhmälle, johon kuuluu seitsemän haastateltavaa. Toimme tutkimuksellamme esiin laajaa yleiskäsitystä sijaisvanhempien biologisten lasten kokemuksista perheen muuttuessa sijaisperheeksi. Teemahaastatteluiden päätarkoituksena ei ollut tuoda esiin tilastollisia yleistyksiä vaan sen tarkoituksena on tuoda esiin teoreettista tulkintaa asiasta.

Lapsen haastattelemisen täytyi toteuttaa tarkkaan harkiten ja lapsen mielipiteet huomioiden. Siksi päätimme toteuttaa tutkimukset lasten omissa kodeissa. Mielestämme koti on kaikkein luonnollisin paikka arkaluontoista haastattelua tehdessä ja uskomme siihen, että koti on lapselle turvallinen ympäristö, joten sen avulla vastaukset ovat luotettavampia. Haastattelutilanteessa paikalla olivat ainoastaan haastattelijat sekä haastateltava. Ennen haastattelun alkua, korostimme lapsille sitä, että he voivat puhua meille täysin luottamuksella ja kerroimme heille vaitiolovelvollisuudestamme.

Käytimme yhtä sisarusparihaastattelua, jonka tarkoituksena oli lisätä pienemmän lapsen luottamusta ja rohkeutta kertoa vieraille aikuisille omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Ryhmähaastattelulla Eskola ja Suoranta (1998, 95- 96) tarkoittavat kirjoituksessaan haastattelua, jossa paikalla on samalla kertaa useampia haastateltavia ja mahdollisesti haastattelijoitakin. Tavoitteena on tehdä ryhmäkeskustelu tutkijan haluamasta teemasta tai aiheesta. Tilannetta voidaan hyödyntää esimerkiksi silloin, kun haastateltavan oletetaan jännittävän haastattelua niin paljon, että

yksilöhaastattelusta ei synny toimivaa tapahtumaa. Tällöin ryhmähaastattelussa haastateltavat saavat toisistaan tuen ja turvan. Ryhmähaastattelussa on myös mahdollista saada enemmän tietoa, kun osallistujat voivat muistella yhdessä, tukea ja rohkaista toisiaan. Toinen mahdollinen käytötapa ryhmähaastattelulle on käyttää sitä yksilöhaastattelun ohella. Tällöin voidaan haastatella vastaajat ensin yksin ja sen jälkeen ryhmänä. Näin voidaan antaa palautetta yksilöhaastattelusta ja tarkastella, mitä uutta vastaajat kykenevät antamaan tutkittavasta asiasta käyttämällä apuaan sekä annettua palautetta että ryhmäläisiä. Tarkoituksenamme sisarusparihaastattelussa oli synnyttää riittävä luottamus siksi, että pienikin lapsi uskaltaisi avautua perheen henkilökohtaisesta elämästä ulkopuolisille haastattelijoille.

Aikomuksenamme oli sisarusparihaastattelun jälkeen saduttaa alle kouluikäistä lasta sijaisperheen arjesta. Olimme paneutuneet sadutuksen menetelmään muun muassa harjoittelemalla tätä sukulaislasten kanssa. Kuitenkaan riittävän luottamuksen saaminen lyhyessä ajassa ei ujon ja pienen lapsen kanssa mahdollistunut. Näin ollen saduttaminen epäonnistui lapsen kieltäytyessä kertomasta henkilökohtaisesta elämästään kuvitteellistenkaan asioiden kautta. Lapsi vastasi hänelle esitettyihin suoriin kysymyksiin, mutta pidemmät vastaukset eivät olleet mahdollisia tuottaa. Lapsi koki tilanteen ulkopuolisin silmin tarkkailtuna epämukavaksi, vaikka pyrimme toimimaan mahdollisimman luontevasti ja lastan kunnioittavalla tavalla. Tutkimustuloksena sadutus ei työssämme onnistunut toivotulla tavalla ja analysoidessamme tätä prosessia voimme todeta, että tämän tutkimusosuuden korostaminen olisi vaatinut kenties pidempää tuttavuutta ja lapsen uudelleen kohtaamista hänelle luontevalla tavalla. Tutkimuksemme eettisen herkkyyden myötä kuitenkin kunnioitimme lapsen tahtoa ja jätimme sadutuksen väliin hänen toivomuksensa mukaisesti. Tämä oli työmme tuloksellisuuden vuoksi harmittavaa, mutta ymmärrettävää. Lapsen ajattelumaailman kunnioittaminen oli työmme etenemisen peruslähtökohtia ja tutkimustuloksena todettakoon, että sadutus ei ollut toimiva menetelmä opinnäytetyömme henkilökohtaisen elämän peilaamisen apuna.

Aikomuksenamme oli tehdä kysely vielä Etelä-Pohjanmaan sosiaalityöntekijöitä ja heidän näkemystään siitä miten he kokevat sijaisperheiden biologisten lasten

huomioinnin. Lähetimmeikin sähköposteja useisiin eri kuntiin kesäkuun aikana, mutta harmiksemme jouduimme toteamaan, että ajankohta oli hieman hankala sosiaalityöntekijöiden vastaamiseen. Seitsemästä kunnasta emme valitettavasti saaneet ainuttakaan vastausta sähköpostilla lähetettyihin kysymyksiimme. Ne sosiaalityöntekijät joita olemme haastatelleen opinnäytetyötämme varten, ovat Seinäjoen alueelta. Olisimme kuitenkin mielellämme kuulleet myös muiden kuntien sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä aiheesta.

6.3 Aineiston analysointi

Laadullisen tutkimusaineiston analyysin periaatteita ja analyysimenetelmät ovat tutkimuksen kannalta keskeisimpiä osa-alueita koko työssä. Se on tärkein vaihe, siihen tähdätään tutkimusta aloitettaessa. Analyysivaiheessa selviää tutkijalle, millaisia vastauksia hän saa tutkimiinsa asioihin. Aineistoa kerätään ja analysoidaan osittain samanaikaisesti. Tavallisesti kuitenkin ajatellaan, että analyysi tehdään sen jälkeen kun aineisto on kerätty ja järjestetty. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään monissa vaiheissa ja analyysia tehdään näin ollen koko työn ajan. (Hirsjärvi ym. 2000, 207–208.) Analyysimenetelmiä on useita ja aineiston luokittelu on tärkeä, olennainen osa analyysia. Luokat ovat niin kutsuttuja käsitteellisiä työkaluja, joiden mukana voidaan kehittää teoriaa tai nimetä suuresta aineistosta tärkeimpiä sekä keskeisimpiä asioita. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 147.)

Tutkimuksen luotettavuuden sekä pätevyyden arvioinnin keskeisimpinä näkökulmina laadullisessa tutkimuksessa on tiedon hankinnan keinot, vaiheet, valintojen perusteet, aineiston kuvauksen tekniikka sekä aineiston analyysin tekniikka. (Hirsjärvi ym. 2000, 241).

Tutkimuksen analyysivaihe perustuu useimmiten haastattelurunkoon, mutta eritoten se on tutkijan ajattelua ja pohdintaa. Tutkimuksen analysointi alkaa jo siinä vaiheessa, kun haastatteluja ryhdytään tekemään. Analyytinen ote vahvistuu, mikäli tutkija jaksaa koko tutkimusprosessin ajan opiskella omaa aineistoaan sekä

pohtia ja tarkentaa tutkimustehtäväänsä. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari, 1995, 89.)

Tutkimuksen ehdottomia ydinasioita ovat kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko. Tutkimuksen analyysivaiheessa tutkijalle selviää, minkälaisia vastauksia ongelmiin saadaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 221.) Aineistomme olemme koonneet haastatteleamalla lapsia. Jokaisen haastattelukerran jälkeen litteroimme vastaukset. Litterointi on mahdollista tehdä koko kerätystä aineistosta tai valikoiden esimerkiksi teema-alueiden mukaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 222). Litteroimme ja tutkimme haastatteluitamme purkamalla ensin haastattelut nauhurilta tietokoneelle tekstiversioksi.

Kuten Hirsjärven (2009, 223) kirjassa mainitaan, voidaan erityisesti kvalitatiivisessa tutkimuksessa analyysiä tehdä pitkin matkaa, koska aineistoa kerätään monissa eri vaiheissa ja usein myös rinnakkaisilla menetelmillä. Näin olemme toimineet opinnäytetyömme kohdalla; olemme litteroineet ja analysoineet saamamme haastattelut hyvin lyhyellä aika välillä haastattelun ajankohdasta. Analysoinnin kaikkien aineistojen kohdalta teimme siten, että jaoimme litteroiduista teksteistä vastaukset aluksi tutkimuskysymysten alle ja sen jälkeen vielä teemojen alle. Kun olimme saaneet jokaisesta litteroidusta tekstistä otettua tutkimusongelmiimme vastaamisen kannalta parhaaksi katsomamme asiat, aloimme verrata niitä toisiinsa sekä etsiä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksemme luotettavuuden kannalta on ollut tärkeää, että olemme saaneet haastateltavaksi sijaisperheiden biologisia lapsia ympäri Etelä-Pohjanmaata ja Pohjanmaata. Sijaisperheille lähetimme aluksi kirjeet, joissa kerroimme työmme tarkoituksesta. Lapset tiesivät, että olemme menossa haastattelemaan heitä koskien sijaissisaruuutta ja etenkin heidän näkökulmaansa siihen. Emme kuitenkaan halunneet lähettää teema-alueita kenellekään etukäteen, koska halusimme saada spontaaneja vastauksia lapsilta. Toisaalta olisimme voineet alustaa lapsia kertomalla teema-alueet etukäteen. Näin lapset olisivat saattaneet miettiä asioita syvällisemmin ennen meidän haastatteluamme. Emme kuitenkaan halunneet stressata

lapsia millään lailla tulevasta haastattelusta ja mielestämme onnistuimme saamaan aitoja vastauksia kaikilta lapsilta.

Mielestämme teemahaastattelu sopi hyvin haastattelumetodiksemme, koska valmiit vastausvaihtoehdot eivät olisi sopineet haastattelumme jo senkään vuoksi, että haastateltavien iät vaihtelivat. Lisäksi lapset saivat kertoa teemasta mitä heille itselleen tulee mieleen. Jos lapselle tuotti hankaluuksia tuottaa annetusta teemasta juttua, autoimme heitä tukikysymyksillä jotka olimme laatineet itsellemme. Tukikysymysten avulla varmistuimme myös siitä, että kaikilta lapsilta kysytään samankaltaisia kysymyksiä sen lisäksi, mitä he itse kertovat.

Tutkijan on osattava miettiä, miten hän toteuttaa tutkimuksensa eettisesti ja salassapitoa noudattaen. Tärkein asia on, että tutkijan on pidettävä aina lupauksensa tutkimukseen osallistuville. Tutkijan on tehtävä tutkimuksessaan ne asiat, joita on luvannut tutkimuksen nimissä tekevänsä. Tutkija ei saa koskaan rikkoa vaitiolovelvollisuuttaan eikä salassapitovelvollisuuttaan. (Viikka, 2006, 113.) Korostimme perheille vaitiolovelvollisuuttamme heille lähetetyissä kirjeissä sekä jokaisen haastattelun yhteydessä. Kerroimme lapsille, että he voivat puhua täysin luottamuksellisesti; heidän nimiään ei tule mihinkään, eikä vastauksista voida tunnistaa ketään. Lapset saivat kertoa haastattelussamme perheenjäsenistään nimillä, joka mahdollisti selkeämmän kokonaisuuden haastattelun kannalta. Perheenjäsenten nimet ovat poistettu käytöstämme jo haastatteluista purkaessamme nauhurilta paperiversioksi.

Haastattelutilanteissa kunnioitimme lasten vastauksia ja pysähdyimme niiden asioiden kohdalle, jotka tuntuivat lapsista tärkeiltä. Emme pakottaneet lapsia vastaamaan kysymyksiin, joihin he eivät halunneet vastata. Aikomuksenamme oli käyttää sadutus menetelmää erään lapsen kanssa, mutta tämä lapsi ei kuitenkaan ollut halukas meille kertomaan satua. Kunnioitimme lapsen mielipidettä, emmekä pakottaneet häntä kertomaan. Lasten ollessa haastattelumme kohderyhmänä, pyrimme tuomaan tutkimuksestamme mahdollisimman luontevan kokonaisuuden. Tarkoituksenamme ei ollut tunkeilla perheen elämään tai muuttaa lapsen käsitystä omasta arjestaan, vaan saada esiin luotettavia haastatteluista mahdollisimman laajalla perspektiivillä. Eskola ja Suoranta (1998, 94) toteavatkin tekstissään, että

luottamus on tutkimushaastattelun avainkysymys. Tulokset ovat täysin riippuvaisia siitä, miten hyvin saavutetaan haastattelijan luottamus.

Koska Etelä-Pohjanmaa ja Pohjanmaa on niin pieni alue, niin halusimme suojella lasten anonymiteettiä siten, että heitä ei mitenkään voi tunnistaa mistään kohtaa opinnäytetyötämme. Tämän vuoksi emme edes kerro vastausten yhteydessä sitä, minkä ikäinen vastaaja on ollut ja onko hän ollut tyttö vai poika.

7 SIJAISPERHEIDEN BIOLOGISTEN LASTEN KOKEMUKSIA SIIJAISISARUUDESTA

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, miten sijaisperheiden biologisten lasten ääni huomioidaan ennen sijoitusprosessia, sen aikana ja sen jälkeen. Halusimme selvittää myös sitä, minkälaiseksi perheen biologinen lapsi on kokenut sijaisisarouden ja sen tuomat muutokset perheeseen ja perheen arkeen. Lähetimme esittelykirjeen perheille opinnäytetyöstämme yhteistyötahomme Susanna Kivisalon kautta. Tapasimme perheitä sijaisperheiden virkistyspäivillä Vimpelin Lakeaharjulla maaliskuulla 2012, jonka kautta saimme haastateltavia lapsia. Haastattelimme yhteensä neljää lasta ja kahta jo aikuisiällä olevaa henkilöä, jotka olivat itse kasvaneet sijaisperheessä perheen biologisena lapsena. Tutkijat tekivät haastattelun aina yhdessä. Olisimme toivoneet suurempaa innostusta tärkeän asian vuoksi, mutta saimme onneksemme hyviä vastauksia kuudelta haastattelemaltaamme henkilöltä. Sijaisperheissä biologiset lapset ovat usein jo yläkoulu tai aikuisiän kynnyksellä olevia nuoria. Haasteena tutkimustyössämme oli löytää pieniä lapsia, jotka haastatteluun suostuivat osallistumaan. Haastateltavien henkilöiden yksityisyyden suojan vuoksi emme ole eritelleet vastauksia henkilöiden mukaan. Tutkimusvastauksemme on koostettu yhtenäisistä vastauksista.

Haastattelussamme ei ollut varsinaisia haastattelukysymyksiä, vaan haastattelumme eteni teemojen mukaisesti. Käytimme haastatteluissa apukysymyksiä, jotka olivat lähinnä tarkoitettu meitä itseämme varten sen vuoksi, että osaisimme pyytää haastateltavia kertomaan samoista asioista. Tärkeimmäksi välineeksi haastatteluissamme osoittautui kiireettömyys, rauhallisuus ja hiljainen kotiympäristö.

7.1 Tulokset sijoitusprosessi -teemasta

Sijoitusprosessi kappaleessa olemme avanneet haastateltavien vastauksia liittyen aikaan ennen sijaislapsen sijoittamista perheeseen, sijaislapsen asumiseen per-

heessä sekä sijoituksen päättymisvaiheeseen. Kappaleessa olemme kiinnittäneet huomiota erityisesti lasten saamaan tukeen ja huomioon viranomaistaholta.

Aineistomme analysoinnista käy ilmi, että sijoitusprosessin alkuvalmisteluilla on merkitystä lasten välisen suhteen muodostumiselle. Se, miten biologisen lapsen osallisuus huomioidaan hänen mielipiteitään kysyen ja kunnioittaen, voi olla osaltaan merkittävä edistävä tekijä sijaissisarouden alkutaipaleella luonnollisen suhteen muodostumisen prosessissa sekä niiden kehittämisessä. Taho, joka mielestämme voisi olla tässä tärkeässä toiminnassa huomioimassa sijaisperheiden biologisten lasten näkökulmaa, olisi kaikki sijoituksen osapuolet, jotka toimivat sijoittavan lapsen kanssa. Aina ei ole kuitenkaan mahdollista tehdä alkuvalmisteluja, mikäli lapsi joudutaan lastensuojelulain (L.13.4.2007/417) 38§ mukaan sijoittamaan kiireellisesti.

Haastateltavien vastaukset olivat osaksi hyvin samankaltaisia. Päällimmäisenä vastauksista korostui lasten ja vanhempien välinen luottamus sekä vuorovaikutus. Lapset voivat luottamuksellisesti kertoa vanhemmilleen sijaissisarouden tuomista tuntemuksista. Lapset kertoivat, että he ovat keskustelleet paljon vanhempiensa kanssa siitä, otetaanko perheeseen sijaislapsia vai ei. Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa keskustella sijaissisarouden tuomista muutoksista yhdessä vanhempiensa kanssa. Perheissä ei lapsilla useinkaan ollut tietoa, että he voisivat keskustella sijaissisarouden aiheuttamista kysymyksistä tai tuntemuksista ulkopuolisen tahon kanssa. Haastatteluiden aikana huomasimme, että kysymykset viranomais-tahon huomioinnista yllättivät osaltaan haastateltavat. Vastauksia täytyi hetki miettiä ja usein jouduimme tarkentamaan mitä haemme kysymyksellämme takaa. Kaikki haastateltavat eivät olleet aikaisemmin ajatelleet sitä, että viranomaistaho olisi sijaislapsen sijoituksen aikana kiinnittänyt huomiota heidän mielipiteisiinsä. Mietimme tässä kohtaa, olisiko sittenkin ollut hyvä lähettää kysymyksiä etukäteen, että lapset olisivat ehtineet miettiä asioita tarkemmin. Haastattelun aikana saimme kuitenkin vastauksia myös siitä, että viranomaistaholta oli pysähdetty kuulemaan myös heitä. Tutkimuksessamme kävi ilmi, että etenkin ne sosiaaliviranomaiset, jotka kävivät sijaisperheiden kotona paljon, ovat jääneet lasten mieleen. Yleensä muistot sijaislasten sosiaaliviranomaisista ovat olleet positiivisia. Seuraa-

vat esimerkkivastaukset ovat haastateltavilta tulleet esiin kysyttäessä huomioivatko viranomaistahot perheiden lapsia.

Hmm, on mua varmaan joskus. (H4)

Joo o. Noita sijaislapsia on kyllä pyydetty, mutta ei meitä. (H1)

Nii, emmä muista että olis mitenkään. (H5)

Tota, en mä oikein sillee tiedä. Ei ne oo oikein käyny, tai on ne kyllä kerran käyny joo! Se oli sillee vähä ku ne kyseli, niin ku ei mulla sillee oikein koskaan oo mitään pahaa sanottavaa. Aina oikeastaan vaan hyvää. En mä jaksa alkaa hyvistä asioista puhumaan vaan niin paljoa. (H4)

Asiantuntijahaastateltavana käyttämämme aikuinen pohti haastattelun aikana, että mikäli heidän perheensä ryhtyisi joskus sijaisperheeksi, niin hän haluaisi että hänen lastaan huomioitaisiin viranomaistaholta enemmän.

Että pitäis kuunnella vanhempia, minkälainen se lapsi on. Että sillälaila olis tosi hyvä, että sitä lasta huomioitais enemmän. (H5)

Tutkimuksessamme kävi ilmi, että osa haastateltavista ei edes haluaisi perheen ulkopuolisen tahon kiinnittävän huomiota sijaissisarouden tukemiseen.

En koe että olis tarvinnu huomioira. (H3)

Ehkä eniten olisin kaivannu sitä siinä tilantees ku meiltä lähti se pieni. Että sillon oltaas tultu kertomaan tai puhumaan jotain. Et mä muistan et mä en oo niinku kenenkää kans asiasta puhunu, niinku sosiaalityöntekijän kanssa. (H5)

Opinnäytetyömme tavoitteena oli viedä asiakkaiden mielipiteitä ja ajatuksia viranomaistaholle saakka. Kysyimme tutkimuksemme haastatteluosuuden päätteeksi, olisiko viranomaistaholle annettavana terveisiä. Vastaukset olivat hyvin yhtenäiset – kenelläkään ei juuri mitään parannus- tai muutosehdotuksia ollut antaa. Saimme kuitenkin muutaman viestin välitettäväksi.

Ei oikeestaan oo, ei ainakaan tuu mitään mieleen. Se että on helposti lähestyttävä vain. (H4)

Kyllä mä haluaisin että mun lasta huomioitas siinä tilantees enemmän, mitä mua on huomioitu. (H5)

Sijaisperheiden biologisten lasten ääni on ollut takavuosina hyvin hiljainen ja työsämme tavoitteena oli korostaa heidän ajatuksiaan ja pysähdyttää lapsia miettimään omaa saamaansa tukea niin vanhemmilta kuin myös viranomaistaholta. Tutkimuksessamme kävi ilmi, että sijaisperheiden biologisille lapsille yksistään ei järjestetä Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueella yhteistä toimintaa tai vertais-tukea. Sijaisperheiden biologiset lapset tapaavat toisiaan ainoastaan sijaisperheille järjestetyissä virkistyspäivissä. Osa haastateltavista toivoo, että sijoituksista puhut-taisiin avoimemmin, esimerkiksi muiden sijaisperheiden kanssa.

Hyvin muistan, että ollaan käyty sellasilla sijaisvanhempien vertaistu-kileireillä. Sielläkään mä en muista että olis hirveesti puhuttu, mä muistan vaan sellaisia leikki-tilanteita. Että sillälaila se on ollu niinku sellasta tietynlaasta vertaastukia kaikille. (H5)

7.2 Tulokset sijaissisaruuksista -teemasta

Aloitimme haastattelut kysymällä haastateltavilta, millä nimellä he kutsuvat per-heeseen sijoitettua lasta. Kukaan haastateltavista ei kutsunut heille sijoitettua lasta sijaissisareksi, vaan yleensä hänestä käytettiin nimeä tai sisko/veli – nimitystä.

Kyllä siis, sijaiskotilapsi, sijaissisko on niinku käsitteenä tuttu, mutta ei kyllä koskaan puhuta. (H5)

Se ihan riippuu tilanteesta ja kenen seuras on. Jos on niinku niitten biologisten vanhempien työnä, niin sitte ei. Se ihan riippuu. (H1)

Ei. Se on sijoitettu, ei se oma veli oo. (H3)

Ja sit niinku ihan mullekin ihan niinku, tosi sisaruksia, ettei kyllä erota väestä mitenkään. (H5)

Tutkimuksessa halusimme selvittää, miten paljon haastateltavat kokevat saaneensa etukäteen tietoa sijoitetun lapsen taustoista. Tutkimuksessa halusimme tuoda

esiin myös sitä, miten paljon haastateltavat kokevat taustatietoja tarvitsevana. Opinnäytetyön tutkimusosuudessa tuli esiin, että sijaisperheen lapsille kerrotaan harvoin etukäteen sijoitettavien lasten taustatiedoista. Tämä johtuu osaksi myös siitä, että lapset saattavat tulla perheeseen niin nopeasti, että sijoitusta ei ole aikaa valmistella niin hyvin, kuin olisi tarve.

Ei, ei oo. Yhdet tuli sillee, että ne tuli tunnin varotusajalla. Ne tuli sillee, että ei siinä kyllä paljon ehtiny ennen sitä tietää. Se tiedettiin, että niitä tuli kaks. Äiti ei edes ensi oikein muistanu, onko ne tyttöjä vai poikia. Ne vain tuli meille. - - Se oli vähä jännittävää. (H4)

Ensimmäisten sisarusten taustat ovat tulleet selville, kun heidän vanhempansa ovat käyneet tapaamassa kotonamme ensimmäisinä elinvuosina. (H6)

Mukava ku se kertoo ja luottaa. Sitte ku meille on sanottu, että koti-asiat pysyy kodin sisällä, niin niistä ei niinku puhuta esim koulussa. Sitte ne vain niinku pysyyki kotona. (H1)

Halusimme selvittää, miten lapset ovat tutustuneet toisiinsa ja onko heidän välistä tutustumistaan tuettu ja jos on, niin miten? Tuloksina todettakoon, että tutustuminen on ollut pitkälti sisarusten välistä, omaehtoista tutustumista.

Hmm. En mä tiijä. Me vain alettiin ruveta jutteleen ja näin. Ehkä jotain leikittiin. - - Se ehkä ku oltiin jo niin samanikäisiä, niin oli helppo tutustua. Meistä tuli nopeesti tosi läheisiä. (H4)

No, siitä yleensä saa tietää etukäteen, enne kun se lapsi tulee. Nii niille järjestetään huoneet jo valmiiksi. Ja sitte niille saa järjestää huoneet jo valmiiksi kun saa tietää onko sieltä tulossa tyttö vai poika ja minkä ikänen, niin etukäteen. (H1)

Tutkimuksessamme kävi ilmi, että pienet lapset eivät keskustele keskenään sijoitetun lasten taustoista, eivätkä he juurikaan niistä osanneet kertoa. Pienempien lasten osalta leikin merkitys nousi päällimmäiseksi yhteiseksi tekemiseksi. Yli 10 vuoden ikäisten lasten keskuudessa taustoista on keskusteltu joko vanhempien kanssa tai lapset ovat keskenään puhuneet vaikeistakin asioista.

Joo, no ei nuolle pienille, mutta mulle on aika paljon kerrottu. Ja sitten kun yks lapsi muutti meille, niin se on itte kertonu mulle tosi paljon juttuja. Kaikki suunnilleen – hyvin yksityiskohtaisestikki. (H1)

Tutkimuksessamme selvitimme, miten sijoitettu lapsi on tullut perheeseen. Vastauksista tuli ilmi, että lapsi on haettu koko perheen kanssa tai lapsi on tullut perheeseen sosiaaliviranomaisen saattamana. Pohtiessamme sijoituksen alkamisprosessia haastateltavien näkökulmasta, voimme todeta, että perheessä on alkanut suuri muutos jo siitä päivästä lähtien, kun perheen vanhemmat päättävät ryhtyä sijaisvanhemmiksi.

Menty sitte vain isolla autolla. (H2)

Ensimmäistä sisarusta kävimme katsomassa viikoittain, lopuksi joka toinen päivä lastenkodissa, ennen sijoitusta. (H6)

Nämä vastauksemme saivat meidät pohtimaan, onko parempi, että lapsi sijoitetaan heti prosessin alkamisesta vai lyhyiden tapaamisten jälkeen perheeseen? Onko perheen biologiselle lapselle hyväksi käydä etukäteen katsomassa sijoitettua lasta paikassa, jossa elinolosuhteet saattavat poiketa täysin lasten omasta turvallisesta kotiympäristöstä? Vai onko parempi, että lapsi tulee suoraan perheeseen ja tutustuminen aloitetaan siitä? Tutkimukseen osallistuvien vastausten perusteella voimme todeta, että perheeseen sijoitetut lapset, jotka on haettu heidän kotiympäristöstään, ovat jättäneet vahvoja mielikuvia haastateltujen muistoihin.

Me ollaan haettu, mä muistan ku me ollaan haettu nää ensimmäiset. Ja se oli aika kamala paikka missä me käytiin. Ja me ollaan haettu niinku kotoa silloin. Ja se oli sellanen mikä ehkä aiheutti ihmetystä, koska en ollut enemmin nähny sellasta paikkaa. (H5)

Tutkimuksessamme selvitimme, miten haastateltavat ovat kokeneet perheen vanhempiin sekä biologisiin sisaruksiin muuttuneen suhteen. Kysyimme myös, miten esimerkiksi naapurit ja perheen lähipiiri ovat suhtautuneet sijaisperheen muutokseen. Analysoidessamme vastauksia todettakoon, että perheisiin tulleet sijaislapset ovat osaltaan aiheuttaneet hämmennystä lähipiirissä. Pääsääntöisesti sijoitettu lapsi on otettu hyvin vastaan.

On vähä kyselty. Moon vaan sanonu, että se on sijootettu. (H3)

Ehkä joskus, jotkut on kyselly ihan älyttömästi, ku jotkut ei tiedä edes mikä on sijaisperhe. Adoption kyllä kaikki tietää, mutta sijaisperheestä tosi harva tietää. (H4)

Tällä tavalla saimme kuulla yhden vastauksen, kysyessämme sukulaisten tai lähi-
piirin suhtautumisesta sijaissisaren perheeseen muuttamisesta.

*Biologisiin sisaruksiini sijaissisarusten tulo vaikutti eritavoin kuin mi-
nuun. (H6)*

*Oon kiukutellu! Ja oon kiukutellu äitille ja isälle ja noilleki, mutta se on
ihan normaalia. Niinku omienki sisarusten kans. (H1)*

Teemahaastattelussa lapset kertoivat sijaissisaren muuttaneen heidän arkeaan entisestä poikkeavaksi. Lapsilla oli kokemus, että toisiin sisaruksiin sijaislapsi on vaikuttanut eri tavalla perheessä kuin itseensä. Osassa vastauksissa oli nähtävissä se, että lapset voivat pitkän sijoitusprosessin aikana todeta olleensa erilaisia sijoituksen alkuvaiheessa kuin nykyhetkessä. Tämä näkyi siten, että alussa lapsi oli voinut olla vahvasti sitä mieltä, että ei sijaissisaren kanssa tule toimeen, mutta sittemmin tottunut ajatukseen ja nauttinut elosta, kun arki sujui hyvin. Kuten Juusolan (2011, 127) kirjassa todetaan, rakkaus ja ristiriidat kuuluvat lähes poikkeuksetta sisarussuhteeseen. Sisarukset ovat toisilleen kateellisia erilaisin määrin. Vanhemmilla on vaikutusvalta siihen, tulevatko perheen lapset toisilleen läheisiksi, toisiaan tukeviksi ja kannustaviksi, vai kauttaaltaan etäisiksi.

Teemahaastattelumme yhdessä osuudessa kävimme läpi asioiden jakamista sijaissisaren kanssa. Kävi ilmi, että usein perheissä lapset jakavat yhdessä esimerkiksi huoneen ja leikkivät samoilla leluilla.

Ei oo mun mielestä jouduttu jakamaan. Sillä on ollu omia leluja. Mutta sänky on ollu kerrossänky. (H3)

Monesti yhteisen koulun käyminenkin on mahdollista. Tällöin keskustelimme siitä, miten koulussa on koettu uusi yhtäkkinen sisaruus.

Me oltiin samas koulus ja siellä sitten oltiin samoin tilois. Luokkakaverit piti sitä ihan mun siskona vain. Olihan se vähä outoa niiden mielestä, kun yhtäkkiä se vain tupsahti mun siskoksi. (H1)

7.3 Tulokset perhe ja arki -teemasta

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaiseksi sijaisperheen biologinen lapsi on kokenut sijaissisarluuden ja lapsen/ lapsien sijoituksen mukana tuomat muutokset perheeseen ja perheen arkeen. Teemahaastattelussamme tutkimuksessa tuli ilmi, että perheiden arki on muuttunut sijoituksen myötä. Perheen arjesta epävaakaan tekee sijoitusprosessin lisäksi se, että sijoitus saattaa päättyä minä hetkenä hyvänsä. Sijoitus saattaa olla myös paljon odotettua pidempi. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan koe perheen arjen muuttuneen, koska heillä on asunut sijoitettuja – tai tukiperhelapsia koko eliniän ajan. Osan vastauksista voimme tulkita siten, että haastateltavat ovat kokeneet sijaissisarluuden positiivisena asiana elämässään. Vastauksista kävi ilmi, että sijaisperheessä asunut lapsi näkee mahdollisena jatkaa itsekin mahdollisesti sijaisvanhempana myöhemmässä elämässään. Haastattelemamme pienet lapset eivät usein muista sijaislasten tuloa perheeseen. Pienelle lapselle turvallinen arki riittää.

Joo, siis kyllä. Oon kokenu, ihan täytenä rikkautena. (H5)

Sen piti olla meillä ensi vain viikko tai kaks, mutta sitte se onki ollu meillä näin kauan. (H1)

Kaikista asioista on aina voitu puhua. (H4)

Vanhempien kanssa vietetty aika koettiin jokaisessa tekemässämme haastattelussa hyvin yksilöllisesti. Jokainen haastateltava koki, että vanhempien aika on riittävä. Kaikki haastateltavat olivat hyvin lojaaleja omia vanhempiaan kohtaan. Kukaan ei vastustanut perheeseen tehtyä sijoitusta. Ainoastaan aikuiseksi kasvanut haastateltava muisteli, että on nuoruudessaan vastustanut uutta perhesijoitusta.

Ne tekee töitä. - - Tekee ruokaa ja pesee pyykkiä. (H1)

Totta kai siinä on sellainen pieni kateus, kun yhtäkkiä tupsahtaa vain lapsia. (H2)

Joo, mä koen, että oon saanu ihan tarpeeksi huomiota. Mä luulen, että oon saanu eniten huomiota meistä biologisista lapsista siinä vaihees, koska mä oon ollu pienin. (H5)

Saadaan silleen kuitenkin saman verran huomiota ja näin, mutta mulla on kuitenkin vastuuta sillai enempi. (H4)

Sijaisperheiden omat sekä sijoitetut lapset viettävät paljon aikaa yhdessä – omasta tahdostaan tai tahtomattaan. Halusimme selvittää, minkälaista yhteistä tekemistä lapsilla on, vai onko sellaista. Vastauksista voimme päätellä, että lapset tekevät asioita paljon yhdessä ja kokevat sijoitetun lapsen omaksi sisarekseen. Tutkimukssamme kävi kuitenkin ilmi, että lasten omat harrastukset ja kaverit ovat tärkeitä ja niitä halutaan pitää omina.

Ei kovin. Se on kavereiden kans kalas ja mä oon kotona. Tai tuala johonai kaveriilla. (H3)

Joskus me leikitään ja mä ajelutan niitä meidän crossimopolla. (H4)

Leikitään yhdes ja tehdään kesällä retkiä. (H2)

Useissa haastattelemissamme perheissä harrastettiin yhdessä koko perheenä, mikä luo yhteenkuuluvuuden tunnetta kaikkiin yhteisesti. Aineistostamme käy ilmi, että lasten yhteinen tekeminen on yhdenmukainen lasten ikäeron kanssa. Yhteisen tekemisen puute ei johdu useinkaan sijoitetun lapsen ja biologisen lapsen välisestä suhteesta, vaan ikäerosta. Ikäeron ollessa suuri, on yhteistä tekemistä hankala löytää.

Aineistoa analysoidessamme pohdimme myös sitä, että olisiko sijaislapsen ja biologisen lapsen sisarussuhde erilainen, jos sijaissisar olisi syntynyt biologisesti perheeseen. Usein pettymyksiä ja uusien asioiden omaksumisia voidaan listata seuraamukseksi jostakin muutoksesta, mutta on muistettava, että kokemukset voivat johtua ylipäättään uudesta lapsesta. Alkuun sopeutuminen voi tuntua lapsesta hankalalta ja oman paikan löytäminen voi viedä aikaa. Sijaisperheen biologisten lasten ajatukset muuttuvat ja tunteet sahaavat edestakaisin laidasta laitaan. Tunteet ja erinäiset ajatukset kumpuavatkin useimmiten omien vanhempien ajatusten rinnalla. Aineistostamme käy ilmi, että lapset ovat hyvin lojaaleja omia vanhempia

aan kohtaan ja heillä on samanviivaisia ajatuksia vanhempiensa kanssa sijaislapsista. Olimme jonkin verran yllättyneitä siitä, että sijaissisaruuuteen suhtauduttiin niin positiivisesti. Olimme ajatelleet ennen haastatteluiden aloittamista, että varmasti tulisi myös kriittistä näkökulmaa sijaissisaruuutta kohtaan.

7.4 Tulokset sijaissisaren poislähtö kodista -teemasta

Opinnäytetyömme tutkimusosuutta varten halusimme selvittää, miten haastateltavat ovat kokeneet sijaislapsen pois lähdön sijaisperheestä. Aihe osoittautui osaltaan haastavaksi, koska kaikki haastateltavat eivät olleet edes joutuneet tällaista tapahtumaa vielä kokemaan. Sijaissisaren poislähtö oli suurelle osalle tiedossa oleva asia, että näin tulee joskus käymään. Poislähtö koettiin helpommaksi, jos sijaissisaren poislähtöä ehditään rauhassa työstää koko perheen kanssa.

Se ny on ollu aika odotettavis, että ne lähtee aika pian kun niitten äiti pystyy hoitamaan niitä. Sitte on kiva saada uusiaki. (H1)

Ei tunnu haikealta. (H2)

Onhan se vähä haikeeta, mutta on tietty opetettu, että ei oo välttämättä kauaa – tai sitten on. (H1)

7.5 Yhteenveto

Vastauksista voimme tehdä lyhyen yhteenvedon. Sijaisperheiden biologiset lapset harvoin vastustavat sijaislapsen tuloa. Ennen sijaislapsen perheeseen tuloa, perheiden omat lapset käyvät paljon keskusteluja uuden lapsen perheeseen muuttamisesta. Kovinkaan moni ei muista sitä, että sosiaalityöntekijät olisivat heidän kanssaan jutelleet ennen kuin perheeseen on sijoitettu sijaislapsi. Tokikaan kukaan vastaajista ei ollut suoranaisesti osannut edes odottaa heidän huomioimistaan. Haastatteluista tehdessämme huomasimme, että monelle lapselle tuli vieraina asiana se, että heiltä kysytään miten heitä on viranomaistaholta huomioitu.

Lähestulkoon jokainen vastaajista piti sijaissisaria kuin omana sisarena. Moni sanoi, että sijaissisaruuus on luonnollinen asia heidän perheessään, eivätkä lapset

osanneet ajatella sitä, minkälaista perhe-elämä olisi ilman sijaislapsia. Sijais-sisaren kanssa leikittiin samoilla leluilla, jaettiin huone sekä oltiin samojen ystävien kanssa. Kokemukset sijaissisarudesta olivat olleet hyviä.

Kuten Hughes (2006, 76.) on kirjoittanut kirjassaan, ovat monet sijaisvanhemmat erittäin sitoutuneita työhönsä ja haluavat tarjota hoidossaan olevalle lapselle samanlaisen perhekokemuksen kuin omille biologisille lapsilleen. Vanhemmat työskentelevät viikkoja, joskus jopa kuukausia hoitolapsen kanssa, jonka ongelmat saattavat haitata koko perheen elämää. Olimme positiivisesti yllättyneitä siitä, että perheen biologiset lapset kokivat vanhempiansa ajan riittävän myös heille, vaikka perheeseen sijoitetut lapset saattavat vaatia paljon vanhempien huomiota. Yhdessäkään vastauksessa ei käynyt ilmi, että perheen biologinen lapsi olisi kokenut katkeruutta siitä, että vanhemmat ovat ottaneet perheeseen perheelle vieraan lapsen. Tutkimuksemme mukaan sijaisperheiden biologiset lapset ovat saaneet kasvaa ja varttua turvallisissa ja tasapainoisissa kasvuolosuhteissa.

Lapsi voi oppia tuntemaan itseään paremmin läheisen sisaruksen kautta. Aikuiset tietävät, että luotettavan ystävän seurassa voi jakaa omia vaikeitakin asioita toiselle. Puhuminen saattaa olla hyvinkin hyödyllistä. (Dunn 2004, 71.) Sisaruus-käsitettä avatessamme pohdimme, että sisarukselle voi olla hyvinkin tärkeää saada kertoa omakohtaisista, myös ikävistä kokemuksistaan. Lapsen kohtaaminen toisen lapsen kanssa on erilaista kuin aikuisen pyrkiessä pysähtymään lapsen ajatusmaailmaan. Huomasimme haastatellessamme kohderyhmää, että pienet lapset eivät keskustele keskenään sijoitetun lasten taustoista, mutta yli 10 vuoden ikäisten lasten keskuudessa on sijoitetun lasten taustoista keskusteltu vanhempien kanssa tai lapset ovat puhuneet keskenään vaikeistakin asioista.

POHDINTA

Tutkimusprosessimme vaiheet ovat olleet laaja-alaisia, monimuotoisia ja vaihtelevia. Aihepiiri oli tutkijoille täysin uusi ja odottamattomia yllätyksiäkin täynnä oleva prosessi. Sijaissisaruus on ollut haasteellinen tutkimuskohde, jota on tutkittu ja kirjoitettu hyvin niukasti. Aihe on ehkä hieman välteltykin, hiljaista tietoa täynnä oleva maailma, johon tulisi muuttuvan yhteiskuntamme tarttua. Kuten tutkimuksemme saimme todeta, viettävät perheiden lapset enemmän kuin ketkään muut perheiden jäsenet aikaa keskenään.

Tutkimusprosessimme aikana olemme saaneet todeta, että työn eteneminen on ollut tärkeää paitsi haastateltavien lasten äänen kuuluville saamisen vuoksi, myös perheiden vanhempien tukemisen kannalta. Perheiden vanhemmat ovat olleet hyvin kannustavia ja vastaanottavaisia tutkimustamme kohtaan. Perheissä on nostettu esiin myös sitä, miten tärkeää on, että kysymme asioita suoraan ja annamme lapselle mahdollisuuden kertoa oman tarinansa elämästään. Vastaan on tullut myös kiitos siitä, että annamme lapselle laatu-aikaa vaikeankin asian ääreltä. Tämä on lisännyt omaa innostusta aihepiiriä kohtaan, sillä olemme saaneet vain positiivista kannustusta sijaisperheiltä. Tutkimuksen eteneminen on ollut kivinenkin polku, jonka suorittaminen ei ole ollut missään tapauksessa helppo.

Vaativia hetkiä ovat olleet muun muassa perheiden, haastateltavien lasten sekä kolmivuorotyötä tekevien opiskelijoiden aikataulujen yhteen nitominen. Harmiksemme jouduimme aikataulutusten vuoksi myös luopumaan joistakin haastatteluisista, sillä tutkimuksen oli tavoitteena edetä kesän 2012 aikana analyysivaiheeseen saakka. Työn eteneminen on ollut osaltaan vaativa myös silloin, kun keskustelun eteneminen haastateltavien kanssa on ollut työlästä. Lapset ovat tutkimuskohteena täysin erilaisia ja näkevät asiat täysin erilaisin silmin, kuin aikuiset. Kunnioitimme haastateltaviamme antamalla heille tilaa ja tulemalla heidän alueelleen, heidän koteihinsa. Aiheemme teema-alueet eivät kuitenkaan olleet helposti lähestyttäviä, sillä kysymyksemme koostuivat jokaisen omaan henkilökohtaiseen kokemukseen. Pyrimmekin tutkimuksemme antamaan jokaiselle vastaajalle aikaa pohtia ja miettiä, myös vaikeita asioita.

Koimme kuitenkin myös paljon hyviä hetkiä tutkimustyömme prosessissa. Iloisimmat ja parhaimmiksi kokemamme hetket olivat silloin, kun haastateltavasta huokui ilo ja lämpö sijaissisaruu-
ta kohtaan. Kaikilla haastateltavillamme oli sijaissisaruu-
desta ajatuksia puolin ja toisin, mutta kuten saimme kuulla, sehän on ihan normaalia. Mielestämme sijaissisaruu-
ta ei tulisi kuitenkaan vältellä aiheena kenenkään
osapuolen kohdalla. Kun perheeseen sijoitetaan lapsi, on tärkeää huomioida kokonaisvaltainen tilanne ja antaa lapsille tilaa sekä aikaa tutustua toisiinsa jokaiselle yksilölle sopivalla tavalla.

Sosionomi (AMK) koulutus on antanut meille paljon eväitä kohdata lapset ja perheet opinnäytetyöprosessin aikana. Koulutus on taannut meille hyvät valmiudet toimia erilaisten ihmisten kanssa erilaisissa tilanteissa. Vahvuutenamme haastatteluja tehdessä ja perheitä kohdatessa koimme työkokemuksemme sosiaaalialalta hyväksi työkaluksi. Kumpikin olemme olleet monenlaisissa tilanteissa mukana, joten jokaiseen haastatteluun osasimme suhtautua varauksettomasti ja ennakkoluulottomasti. Sosiaaalialan (AMK) koulutuksemme sekä työkokemuksemme on korostanut tietoisuutta ihmisen yksilöllisyydestä ja siitä, että jokainen meistä on erilainen ja tuntee asiat eri tavoin.

Opinnäytetyöprosessimme on ollut kaiken kaikkiaan hyvin antoisa. Olemme tavanneet erilaisia lapsia ja heidän perheitään. Olemme käyneet tutustumassa eri viranomais-
tahoilla ja tuoneet esille ajatusta biologisten lasten näkökulman huomi-
oimisesta sijaissisaruu-
den eri vaiheissa. Tärkeimmäksi asiaksi koimme kuitenkin koko prosessin aikana sen, että saimme antaa jakamatonta huomiota perheiden omille lapsille. Sijaisperheenä toimiminen on koko perheen yhteistä toimintaa, jolloin kiinnittäminen sijoitusprosessissa kaikkiin perheenjäseniin voi mahdollisesti ennaltaehkäistä sijaisperheen problematiikkaa ja antaa kaikille mahdollisuuden sujuvaan arkeen.

LÄHTEET

- Dunn, J. 2004. Children's friendships: The Beginnings Of Intimacy. USA: BLACKWELL PUBLISHING.
- Back-Kiianmaa, R. & Hakkarainen, P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa: J. Ketola (toim.) Sijoita perheeseen: perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: PS-kustannus, 121–144.
- Gerhardt, S. 2007. Psychenet: Kiintymyssuhdeteoria. [Verkkosivusto.] Edit. [Viitattu 31.1.2011]. Saatavana: <http://psychenet.wordpress.com/mielen-tutkimus-ja-hoito/kiintymyssuhdeteoria/>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell Oy.
- Heino, T. 11.3.2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. [Verkojulkaisu]. Helsinki. [Viitattu 2.8.2010]. Saatavana: http://www.stakes.fi/FI/Julkaisut/verkojulkaisut/tyopapereita08/VT9_2008.htm
- Heinonen, H. & Sinko, P. 2009. Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa: Bardy M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Hellsten, T. 2003. Vanhemmuus: Vastuullista vallankäyttöä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hiltunen, T., Kujala, V. & Mattila, K-P. 2005. Näkyvä piilo: Päihdeongelmaisen naisen matka haavoittuneesta lapsuudesta eheyteen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hughes, D. A. 2006. Tie traumasta tervehtymiseen: Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Tampere: PS-kustannus.

- Högbacka, R. 2009. Ikioma lapsi vieraasta maasta: Yhteisyys ja erot kansainvälisissä adoptioperheissä. Teoksessa: Jallinoja, R. 2009. Vieras perheessä. Tampere: Juvenes Print Oy. 162-190.
- Jurkka, J. 2012. Pelistä pois. ILKKA 3.6.2012, 10.
- Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Järvenpää, K. & Joensuu, M. 2000. Perheen biologisten lasten kokemuksia sijaisperheessä elämisestä. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, terveydenalan ammattikorkeakouluyksikkö, terveydenhoitajan suuntautumisvaihtoehto. Opinnäyte-työ. Julkaisematon.
- Kalland, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 207–216.
- Kaulio, P. & Svennevig, H. Sisaruus: rakkautta, vihaa kateutta. 2006. Hämeenlinna: Minerva Kustannus Oy.
- Katainen, J. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 2011. [Verkojulkaisu]. Valtioneuvoston kanslia. [Viitattu 11.3.2012] Saatavana: <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>
- Karlsson, L. Sadutus: Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. 2003. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karlsson, L. Lapsille puheenvuoro: Ammattikäytännön perinteet murroksessa. 2000. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Ketola, J. (toim.) 2008. Perhehoito: Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Juva: PS-kustannus.
- Kinnunen, H. 2008. Sehän niinku on silleesti mun pikkusisko: Sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruudesta. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Pro gradu-tutkielma. Julkaisematon.
- Koponen, A. 2004. Kotu – tutkimuksia. Vaietut kohtalot: Sikiöaikana päihteille altistuneet lapset. Helsinki: Kirjapaino Keili Oy.
- Laurila, A. 1993. Lainaksi annettu lapsi: Sijaiskoti kokemuksia ja ajatuksia. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Luoma, S. 2012. Sosiaalityöntekijä. Seinäjoen kaupunki. Haastattelu 25.5.2012.

L.13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.

L. 3.4.1992/312. Perhehoitajalaki.

Nieminen, M. 2010. Sitte ku tajus sen et oikeesti, et ne tarvii sitä apua ja tällai niin oli se sit iha kivaa: Sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksia sijais-sisaruudesta. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Julkaisematon.

Nurminen, K-M. 2011. Voimakkaiden tunteiden vuosi. Perhehoito (4), 8-10.

Pasanen, K. & Pärssinen-Hentula, I. 2011. Adoptiolapsen ja hänen vanhempiansa vuorovaikutuksen tukeminen. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy. 217-236.

Pelastakaa lapset. 2012. PRIDE-valmennus. 2012. [Verkkojulkaisu]. Helsinki. [Viitattu 11.3.2012] Saatavana: <http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/perhehoitotoiminta/pri-de-valmennus/>

Pesäpuu ry. 2006. Sijaissisarus [DVD- levy]. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Perhehoidon tukimuodot. [Verkkosivu]. [9.9.2012]. Saatavana: <http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/perhehoidon-tukimuodot>

Pärssinen-Hentula, I., Pietarila, P. & Hietaranta, S. 2007. Matkalla perheeksi – opas adoptiovanhemmille: Adoptiolapsen hakumatka ja ensimmäiset yhteiset päivät lapsen kanssa. Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen. Forssa: Forssan Kirjapaino

Pösö, T. 2006. Monenlaista vanhemmuutta. Teoksessa: Hermanson, E. ja Martso-la, R. (toim.) Aikuinen vanhemmuus: Katoavan kasvatuksen jäljillä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 87-99.

Ritala-Koskinen, A. 2009. Kuinka uusperhe kesytetään? Teoksessa: Jallinoja, R. (toim.) Vieras perheessä. Tampere: Gaudeamus. 128-145.

Rode, U. 2011. Raskaus, synnytys ja uusi perhe. Tanska: SCA Hygiene Products A/S. Suomentaja P. Pakarinen. Pianco Oy.

- Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa: Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Sanders, R. 2004. Sibling relationships: Theory and Issues for practice. China.
- Schönbeck, E. 2009. Vanhin, nuorin, vai katraan keskeltä: Miten paikka sisarus-sarjassa vaikuttaa elämääsi? Helsinki: Kirjapaja.
- Sinkkonen, J. 2003. Leikkiä vakavilla asioilla. Helsinki: WSOY.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Kuntainfo 6/2011. 20.9.2011. Lastensuojelua ja perhehoitoa koskevia muutoksia vuosina 2011–2012. [Verkkosivu.] [Viitattu 19.1.2011.] Saatavana: <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfo/kuntainfo/view/1567443>
- STT. 2012. "Lapset unohtuvat valvonnassa". ILKKA 30.5.2012, 5.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E., Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: West Point Oy.
- Tukihenkilö tai tukiperhe. 30.8.2011. Sosiaaliportti.fi. [Verkkosivu]. [Viitattu 19.5.2012]. Saatavana: <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/83245306-4532-4f0e-8899-34fa40eee3b3.aspx#tukiperhetoiminta>
- Valkonen, L. 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa: Ketola, J. 2008. Perhehoito: Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. Jyväskylä: WS Bookwell Oy. 99-120.
- Viikka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vähämaa, P. 2012. Vastaava sosiaalityöntekijä. Nuorten Ystävät ry. Haastattelu 20.3.2012.
- Välivaara, Christine ym. (2012) Sijaissisaruus.

LIITTEET

LIITE 1 Kirje sijaisperheille

LIITE 2 Toinen kirje sijaisperheille

LIITE 3 Teemahaastattelun runko

Hei!

Olemme kaksi sosionomi (AMK) opiskelijaa Seinäjoen ammattikorkeakoulusta ja teemme tällä hetkellä opinnäytetyötä sijaissisaruuudesta. Tutkimuksemme tarkoituksena on haastatella ja tuoda esiin sijaisperheiden biologisten lasten ajatuksia sekä tuntemuksia sijaissisaruuudesta. Aiheen valitsimme, koska olemme huomanneet, että viranomaistaholla ei kiinnitetä riittävästi huomioita perheen biologisten lasten näkemyksiin, kun perheeseen muuttaa sijaislapsi.

Aikomuksenamme on osallistua keväällä ja kesällä järjestettäviin sijaisperheiden yhteisiin tapaamisiin Etelä-pohjanmaalla. Näinä päivinä tulemme järjestämään toiminnallista, yhteistä tekemistä, sijaisperheiden biologisten lasten ja sijoitettujen lasten välille. Kuten esimerkiksi jokaisen lapsen kanssa tulemme tekemään aarrekartan sekä minun perheeni - taideteoksen.

Tarkoituksenamme olisi, että näiden yhteisten tapaamisten jälkeen saisimme haastatella opinnäytetyöhöemme sijaisperheiden biologisia lapsia. Näin voisimme edesauttaa tulevaisuudessa biologisten lasten näkökulmaa sijoitusprosessin aikana.

Mikäli tahdot tietää enemmän jo tässä vaiheessa, ota yhteyttä. Vastaamme mielellämme.

Yhteistyöterveisin,

Mira Kangasluoma

Terhi Pollari

mira.kangasluoma@seamk.fi

terhi.pollari@seamk.fi

0400516427

0408417894

Hei,

5.5.2012

Lakeaharjun päivästä on vierähtänyt jo tovi. Kiitos vielä meidän puolestamme, että saimme osallistua päiväänne! Lähestymme teitä nyt opinnäytetyömme tiimoilta, jonka aiheena on tutkia sijaisperheiden lasten näkemystä sijaissisaruu-teen. On aika antaa heille puheenvuoro ja saada lasten ääni kuuluviin!

Annoitte yhteystietonne osoitettua kiinnostuksenne opinnäytetyömme tutkimusprosessiin, joka koskee sijaissisaruu-teen. Tällä kirjeellä tiedustelemme Teiltä, ovatko perheenne omat lapset vielä kiinnostuneita osallistumaan opinnäytetyömme tutkimukseen? Toivomme näin.

Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavanlaiset:

- *Millä tavoin perheen biologiset lapset huomioidaan sijoitusprosessin aikana?*
- *Miten sijoitetun lapsen muutto perheeseen vaikuttaa perheen lasten elämään ja miten lapsi kokee sen?*

Näiden tutkimuskysymysten ympärille olemme koonneet kysymyksiä, joilla haemme laajempaa perspektiiviä tutkimukseemme.

Tarkoituksenamme on tehdä haastattelut kesäkuun 2012 aikana. Haastattelut toteuttaisimme mielellämme lasten kotiympäristössä, jossa lapsi pystyy toimimaan luonnollisesti, hänelle tutussa ympäristössä. Toteutamme tutkimuksemme teemahaastatteluna. Tällä haastattelulla tarkoitetaan sitä, että haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat määritelty etukäteen. Tärkeintä on, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään läpi haastateltavan kanssa, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella. Mukanamme on tukikysymyksiä, joiden avulla johdattelemme haastateltavan lapsen tutkimuksemme aihealueisiin. Tavoitteenamme on saada selville mitä haastateltavalla itsellään on mielessä. Pienten lasten kohdalla tarkoituksenamme on haastatella sadutuksen välityksellä. Sadutustilanteessa annetaan puheenvuoro lapselle. Lapsi saa itse päättää, millaisen jutun hän haluaa kertoa tutkimusaiheestamme. Haastattelut toteutamme lasta kunnioittaen ja ehdotonta vaitiolovelvollisuutta noudattaen.

Mikäli olette vielä innokkaita osallistumaan opinnäytetyöhöemme, niin katsotaan yhdessä teidän perheellenne sopiva ajankohta. Aikaa haastatteluun on hyvä

varata noin puolitoista tuntia. Toivomme Teidän ottavan meihin yhteyttä pikimmiten, mikäli lapsenne olisi mahdollisesti mukana opinnäytetyömme prosessissa.

Yhteistyöterveisin sosionomi (AMK) opiskelijat,

Mira Kangasluoma

Terhi Pollari

0400516427

0408417894

mira.kangasluoma@seamk.fi

terhi.pollari@seamk.fi

Taustakysymyksiä

1. Ketä kuuluu perheeseesi?
2. Montako siskoa ja veljeä sinulla on?
3. Minkälainen perheesi oli ennen kuin sait sijaissisaren?

Tutkimuskysymys 1.

Miten perheen biologiset lapset kokevat, että heidät on huomioitu sijoitusprosessin aikana?

Lapsen mielipiteen huomioiminen sijoituksesta päätettäessä.

- Oman mielipiteen julkistaminen, kerroitko muille, kenen kanssa juttelit mielipiteistäsi?
- Millaisia omat ajatukset sijaissisaruuksiin kohtaan?
- Miten sinulle kerrottiin sijaissisaren tulosta perheeseesi?
- Miten paljon sait tietää sijoitetun lapsen aiemmasta elämästä ennen teille muuttoa? Olisitko halunnut tietää enemmän?
- Saitko riittävästi tietoa sijaissisaruuksiin tuomista muutoksista ennen sijoituksen alkamista?

Lapsen henkilökohtainen huomioiminen sijoitusprosessin alkuvaiheessa.

- Millä tavoin vanhempasi huomioivat sinua uuden/uusien lasten tullessa perheeseen?
- Miten uusien lasten huomioiminen erosi sinun saamastasi huomiosta?

Lapsen henkilökohtainen huomioiminen sijoitusprosessin myöhemmässä vaiheessa.

- Mitä asioita olet ehkä ihmetellyt sijoituksen aikana?
- Miltä sinusta tuntuu olla sijaissisar, miksi luulet sen olevan niin?
- Nykyään; Miten koet vanhempiesi ajan riittävyyden sinun kohdallasi?

Tutkimuskysymys 2.

Miten sijoitetun lapsen muutto perheeseen vaikuttaa perheen lasten elämään ja miten lapsi kokee sen?

Sijaissisarukseksi tuleminen

- Miten tapahtui?
- Kenen kanssa?
- Sosiaalityöntekijä mukana?
- Miten kaverit, sukulaiset, koulukaverit ottivat? Sosiaalisten suhteiden muuttuminen sijaissisarukseksi tulemisen jälkeen?

Tutustumisvaiheen kokeminen.

- Miten tutustuitte toisiinne sijaissisaresi kanssa?
- Muut sisarukset?
- Epäreiluja tilanteita?

Yhteinen tekeminen

- Minkälaista yhteistä tekemistä teillä on?
- Mitä asioita on mukava tehdä yhdessä?
- Millainen arki sijaissisaren kanssa on?
- Yhteinen koulu? Eri koulu? Läksyt? Harrastukset, ovatko omat? Kaverit?

Perhe-elämän muuttuminen

- Osaatko sanoa, miten elämä kodissanne muuttui uuden sisaruksen myötä?
- Ovatko (mahdolliset) biologiset siskosi tai veljesi mielestäsi muuttuneet? Onko suhteesi heihin mielestäsi muuttunut?
- Äiti ja isä, ovatko he tasapuolisia teitä sijaissisaria kohtaan? Onko äidillä ja isällä sinulle aikaa yhteiseen tekemiseen?
- Miten elämäsi on muuttunut kun olet sijaissisar? Mitä teet nyt toisin, kun olet sijaissisar?
- Onko paljon uusia ihmisiä elämässä mukana?
- Suhde muihin?
- Perheen käytösten muuttuminen? (murre, puhetyyli,)
- Muuttuiko perheenne omat tavat ja perinteet (joulu, viikonlopun vietto, vierailut) kun sijaissisar muutti perheeseenne?

Asioiden jakaminen

- Saako sijaissisaresi leikkiä leluillasi?

- Miten nukutte kotona? Ketkä ovat samassa huoneessa?
- Onko teillä yhteisiä harrastuksia?
- Onko teillä paljon samoja kavereita?

Sisaruksen lähtö kodista

- Onko ollut tilannetta että sijaissisaresi on jo lähtenyt pois teidän perheestä?
- Millaiseksi koit sijaissisaren pois lähdön?
- Millainen oli sosiaalityöntekijän tuki sisaren poislähtö tilanteessa?
- Kerrottiinko sinulle miksi sijaissisar lähti pois teidän kotoa?
- Oletko vielä tekemisissä entisten sijaissiskojes tai –veljies kanssa?